

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

WESTER-NORRLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:TS

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nädigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Wester-Norrlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

WESTER-NORRLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:TS

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
Kommunikationsmedel.....	5.
§ 2. Invånarne.....	11.
Folkbildningen.....	13.
Sedligheten.....	14.
Brott och förseelser.....	16.
Personer, hvilka för brott emot person och äganderätt blifvit.....	17.
Tarfligheten.....	18.
Sockenmagasiner.....	19.
Sparbankerne.....	20.
Tjenstehjon.....	21.
Markegångspriset på dagsverken.....	21.
Byggnadssättet.....	21.
§ 3. Näringar.....	22.
a) Jordbruket.....	22.
Markegångspriset å säd.....	24.
Utsäde Afkastning.....	25.
b) Boskapsskötseln.....	26.
c) Bränvinsbränning.....	28.
d) Skogarnes.....	29.
Till utrikes orter direkt utskleppats följande skogsprodukter.....	32.
e) Bergshandteringen.....	36.
Jernmanufaktur-tillverkningen.....	40.
f) Fabriker, bruk och andra näringar.....	41.
1:o Glasbruken.....	41.
2:o Pappersbruk.....	42.
3:o Tegelbruk.....	42.
4:o Skeppsbyggeri.....	42.
Handtverkare, Gerningsmän.....	43.
g) Väfnadsslöjden.....	43.
Alnar lärfvt uti.....	44.
h) Jagt.....	45.
i) Fiske.....	45.

Markegångspriset å fiskvaror.....	46.
k) Salpeterstillverkningen.....	47.
l) Handeln.....	47.
Landtmanna-seglationen.....	49.
§ 4. Politisk författning.....	50.
Kammarverk.....	50.
Bebygga hemmansdelar och lägenheter.....	50.
Landtmäteri-förrättningarne.....	51.
Politi.....	53.
Brandstodsöreningen.....	53.
Helsovård.....	54.
Statsbidrag.....	58.
Roteringsens kostnad.....	59.
Vägarnes underhåll.....	59.
Skjutsningen.....	60.
Fattigförsörjningen.....	60.
§ 6. Städerna.....	61.
a) Hernösand.....	61.
Invånarnes antal.....	62.
Undervisningsverket.....	62.
1:o Ett folkskolelärare-seminarium.....	62.
2:o En folkskola.....	62.
3:o Söndagsskola för handtverks-lärlingar.....	63.
4:o Äldre flickskolan.....	63.
5:o Yngre flickskolan.....	63.
6:o Navigationsskolan.....	63.
Stadens styrelse.....	63.
Stadens inkomster.....	63.
Handel och sjöfart.....	64.
1:o Antalet af handlande och deras betjening samt den erlagda bevillningen.....	65.
2:o Fartyg, begagnade till in- och utrikes sjöfart...	65.
3:o Från inrikes orter ankomna och dit afgångna fartyg.....	66.
4:o Tulluppbörden under sist förflutna qvinqvennum.....	66.
Handtverkarnes.....	67.
Fiske.....	67.
Stadens skeppsvarf.....	68.
Stadsjorden.....	68.

Helsovården.....	68.
Fattigförsörjningen.....	68.
b) Sundsvall.....	68.
Invånarne.....	68.
Pastorat.....	69.
Undervisningsverket.....	69.
Stadens styrelse.....	69.
Stadens inkomster.....	69.
Handel och sjöfart.....	69.
1:o Antalet af handlande med deras betjening samt för handeln erlagd bevillning.....	72.
2:o Fartyg begagnade till in- och utrikes sjöfart....	73.
3:o Till inrikes sjöfart begagnade fartyg, hvilka ankommit till staden eller afgått derifrån.....	73.
Stadens skeppsvarf.....	74.
Handtverkerierna.....	74.
Strömmingsfiske.....	75.
Stadens jord.....	75.
Fattigförsörjningen.....	75.
§ 7. Köping.....	75.
Köpingen Örnsköldsvik.....	75.
1:o Handlande, som i öppna bodar försälja in- och utländska varor.....	76.
2:o Handtverkerier samt fabriks- och manufaktur- inrättningar.....	76.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Wester-Norrlands Län

Tabell för Städerna uti Wester-Norrlands Län

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt hänseende uti Wester-Norrlands Län åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Då det vidsträckta Wester-Norrlands Län år 1762 delades, tillföllö provinserna Gestrkland och Helsingland Gelleborgs Län, samt provinserna Medelpad, Ångermanland, Jemtland och Herjedalen det nyblifna Wester-Norrlands Län; men af de sistnämnde begge provinserna bildades år 1811, under namn af Jemtlands Län, ett särskildt höfdingedöme och den nordligaste delen af Ångermanland underlades då Westerbottens Län. Det nu varande Wester-Norrlands Län består således sedan den tiden af landskapen Medelpad och Ångermanland, detta sednare med undantag af Nordmalings socken. Länets belägenhet är emellan 64° 25' och 62° 8' latitud samt 33° 5' och 37° 28' longitud, och dess gränсор utgöras i söder af Helsingland, i vester af Jemtland, i norr af Westerbotten och i öster af Bottniska viken.

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Wester-Norrlands Län antages hafva en areal-vidd af 217 qvadratmil, af hvilka Medelpad anses utgöra 60, södra Ångermanland 105 och norra Ångermanland 52, men minsta delen af denna betydliga vidd är odlad, eller ens odlingsbar, ty sjöar, träsk, myror, berg och stenbunden skogsmark intaga en högst betydlig del af det hela.

Af Länets socknar äro flera belägna vid hafvet, ännu flera vid de större floderna och ingen socken saknar insjöar, eller tjernar, af icke ringa vidd, till exempel den 3½ mil långa Tåsjön, äfvensom Flåsjön, begge i Tåsjö socken, Fjellsjön i Fjellsjö socken, Betasjön i Junsele socken och Nässjön i Ramssele socken, hvilka dels genomlöpas af någon bland Länets många floder, dels, såsom Betasjön och Nässjön, genom vattenrika och flottbara åar äro med floderna förenade.

De största floderna äro Ångerman-, Njurunda- och Indals-elfvarne, hvilkas, så väl som flera af de öfriga elfvarnes, sträckning är beskrifven i min förra underdåniga femårs-berättelse *). För de åtgärder, hvilka tid efter annan blifvit vidtagne för de större vattendragens upprensning, redogöres äfven i samma berättelse **); och må nu allenast nämnas att dessa rensningar nästan årligen, på trädvaruhandlandes bekostnad, fortsättas, äfven i de smärre vattendragen. Således hafva, sedan enskilda bolag bildats för uppköp af skogar i Jemtlands Län, dessa bolag på egen bekostnad verkställt åtskilliga, om ock hittills mindre omfattande, upprensnings- och utgräfningsarbeten i de grenar af Indals- och Njurunda-elfvarne, hvilka stå i beröring med omförmälde, i gränsocknarne till Medelpad belägna skogar. Deremot har det i min sista femårs-berättelse omnämnda förslag till Njurunda-elfvens upprensning, hvarom undersökning, enligt Kongl. brefvet den 25 November 1846, till en del ägt rum, ännu icke gått i fullbordan, emedan denna undersökning, som varit uppdragen åt Kaptenen af Bjerkén, afbrutits genom dennes sjukdom och derpå följande död. Uti Ångerman-elfven verkställdes år 1854 undersökningar för upprensning genom Resele och Lidens socknar, till underlättaude af timmer- och brädflottningen. Arbetet ansågs kosta 18,546 R:dr 2 sk. och Konungens Befallningshafvande tillstyrkte statsbidrag, hvarefter Kongl. Maj:t uti nådigt bref den 2 Augusti 1854 öfverlemnade handlingarne till Styrelsen öfver allmänna väg- och vattenbyggnader, med tillåtelse att, när Rikets Ständer anslå medel, som för ändamålet kunna, utan eftersättande af andra möjligen angelägnare strömrensningsarbeten, användas, med förnyad underdånig främställning till Kongl. Maj:t ingå ***).

Flottningen genom vattendragen medför stor svårighet och förorsakar icke sällan långvariga tvister. Den klagan, att de, längre än vederbör, i vattendragen utbyggda fiskena hindra flottningen, har Konungens Befallningshafvande sökt afhjelpa genom vederbörandes tillhållande att lemna kungsådra, der den bör finnas, fri. För flottning på Ångerman-elfven blef, enligt hvad jag i min sista underdåniga berättelse †) haft nåden nämna, Reglemente af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställt den 5 April 1848, hvilket äfven, efter anförda besvär, af Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-kollegium stadfästades under den 30 April 1850. Detta Reglemente är sedermera under den 26 Maj 1852 af Kongl. Maj:t i nåder gilladt, dock med den rättelse, att den, som ej vill i flottningsbolaget ingå och som vidtager nödige åtgärder för att hindra sig tillhörande virkes förblandning med det flottningsvirke, hvilket tillhör dem, som i bolaget ingått, må äga att i laga ordning nedflotta sitt virke, utan

*) Sid. 8 och följ.

***) Sid. 10.

***) Sedermera har Kongl. Maj:t under den 18 April 1856 i nåder bifallit ett anslag af 10,000 R:dr.

†) Sid. 11.

att vara underkastad Reglementets föreskrifter: att Konungens Befallningshafvande bör bestämma lämplig afgift för det bolagsmännen ej tillhörande timmer, som af dem tillvaratages och till ägaren öfverlemnas, samt att bolagsmännen må vidtaga anstalter till flottningsens underlättande, m. m. — Om ansvar för späns utkastande i Ljunga elf har emot derför angifne personer undersökning vid vederbörande Häreadsrätt förö- varit, likasom undersökning i väckt fråga om fri flottning i Moelfven vid domstol försiggått. Ägaren af Husoms såg har genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag den 26 April 1854 erhållit tillstånd att anlägga en ny flottningskanal emellan Gideå och Husoms elfvar, hvilket beslut dock i besvärsväg är underställt Kongl. Kammar-kollegii pröfning.

Kommunikationsmedel. Enligt hvad jag i min sista underdåniga femårs-berät- telse specifikt uppgifvit *), voro ifrån år 1842 till 1850 års slut af den för tolf särskilda vägför- bättringar inom Länet beräknade kostnad . . . 76,482: 23. 2. — — — statsanslag bifallna till ett sammanräknadt be- lopp af — — — 35,096: 14. 6.

Beräknad kostnad
i gilladt förslag. Beviljadt statsanslag.

Under nu sistförflutna qvinqvennum äro följande vägförbättringar med anslag yt- terligare understödda:

1:o	Till omläggning af vägen emellan Hernö- sand och Näslands gästgifvaregård, enligt Kongl. brefvet den 28:de November 1851	8,891: 29. 8.	4,500: — —
2:o	Vägomläggning inom Tuna socken i Me- delpad, enligt Kongl. brefven den 28 No- vember 1851 och den 15 Juli 1852. . .	2,417: 39. —	1,815: 16. —
3:o	Vägomläggning inom Stöde socken, enligt sistnämnde begge Kongl. bref	10,477: 26. —	7,360: — —
4:o	Till omläggning af vägen förbi Para- och Strinne-backarne, enligt Kongl. brefven den 23 Februari 1855 och den 20 Februari 1856	6,879: 10. —	4,500: — —
5:o	För vägomläggning emellan Weda och Frånö gästgifvaregårdar inom Högsjö och Gudmundrå socknar, enligt Kongl. brefvet den 23 Februari 1855	10,996: 7. —	5,500: — —

Summa 116,144: 38. 10. 59,269: 30. 6.

*) Sid. 12, 13.

hvarvid dock bör anmärkas att, enär det för sistnämnde vägförbättring till grund för anslaget lagda förslag blifvit uppgjort för 11 år tillbaka, samt de i samma förslag beräknade priser nu icke äro tillämpliga, och dertill kommer, att en förändring i den föreslagna vägsträckningen vore nyttig, Högsjö och Gudmundrå församlingar anhållit att anslaget måtte få reserveras intill dess ny undersökning blifvit verkställd; och har Kongl. Maj:t, uppå af mig gjord underdånig framställning, i nåder tillåtit anstånd till den 1:sta nästkommande Augusti.

Af den nu lemnade öfersigt af vägförbättringsarbetena inom Länet torde inhemtas, att för 17 betydliga vägförbättringars utförande beräknats en kostnad af B:ko R:dr 116,144: 38. 10. samt att af denna summa Staten dels bidragit, dels åtagit sig bidraga med » » 59,269: 30. 6. samt kommunerna med » » 56,875: 8. 4.

Utom de nu nämnde vägförbättringar, för hvilka anslag erhållits, har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande tid efter annan föreslagit till statsbidrags erhållande följande arbeten, för hvilka något understöd ännu icke vunnits, nemligen:

1:o Brobyggnad öfver Ångerman-elfven. Detta arbete, som till en början stod i förening med fråga om vägförbättring inom Gudmundrå och Högsjö socknar, och för hvilken frågas uppkomst och fortgång jag i min förra underdåniga femårs-berättelse *) redogjort, står nu ensamt, sedan anslag för den ifrågavarande vägförbättringen, enligt hvad jag här ofvan haft nåden nämna, blifvit bifallet; men ny undersökning om lämpligaste stället för öfverfarten torde vara af behovet påkallad.

2:o Vägen emellan Graninge och Forsse bruk, hvars omläggning Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förordat, och hvarom frågan, enligt Kongl. brefvet den 3 Decem-ber 1845, blef uppskjuten, till dess anslag beviljades för vägs anläggande utefter Gesundsjön i Jemtland; men sedan anslag för sistnämnde väganläggning erhållits, upptog Styrelsen öfver allmänna väg- och vattenbyggnader denna vägförbättring bland andra klas-sens arbeten på general-förslaget till 1850 års riksdag för ett statsanslag af 3,500 R:dr **).

3:o Väg från Borgsjö sockengräns till Holmsjö strand i Haverö socken, beräk-nad att kosta 7,057 R:dr 15 sk. 4 r:st. Banko. Sedan Styrelsen öfver allmänna väg- och vattenbyggnader, i anledning af Konungens Befallningshafvandes underdåniga anhållan om anslag för denna väg, uti underdånigt utlåtande anmält, att från den landsväg, hvilken sträcker sig genom Medelpad och en del af Jemtland emellan stä-derna Sundsvall och Östersund, en biväg till Haverö socken afviker, som till en bör-

*) Sid. 14.

**) Anslag af 4,000 R:dr beviljades genom Kongl. brefvet den 18 April 1856.

jan kan befaras med kärra, men sedermera endast utgör dels ridväg till Holmsjöns strand, dels bätväg å detta vattendrag, och att nämnde hiväg ännu icke skulle vara utsträckt till hela Borgsjö sockens område till Haverö sockengräns, samt ansett att vägomläggningen genom sistnämnde socken först borde vara fullt färdig, eller åtminstone laga kraftvunnet beslut om dess snara verkställande fattadt innan vägarbete inom Haverö socken påbörjades med bidrag från Staten, samt undersökas borde huruvida vägen nödvändigt måste få sin slutpunkt vid Holmsjöns strand, fann Kongl. Maj:t, enligt nådiga brevet den 27 April 1854, ej godt att för närvarande bifalla något statsunderstöd för detta arbete. Konungens Befallningshafvande upplyste väl sedermera Styrelsen derom, att vägen genom Borgsjö socken till Haverö sockengräns var fullkomligt bruten till landsväg, samt att den på kartan uppgifna riktning af vägen vore den enda, som med skäl kunde tagas till Haverö kyrka, hvadan Konungens Befallningshafvande föreslog Styrelsen att i ämnet göra förnyad underdånig anmälan; men Styrelsen ansåg sig ej kunna tillstyrka något bidrag af de extra anslag, Rikets Ständer anvisat.

4:o Vägomläggning för Skönviks-backarne. För detta arbete anvisades, enligt Kongl. brefven den 4 September 1845 och den 4 Februari 1846, ett statsanslag af 4,580 R:dr; men sedan socknemännen trott sig finna att den å den uppgjorda planen utvisade vägsträckning ej var den förmånligaste, försummade de arbetet och anslaget indrogs, enligt Kongl. brevet den 6 Juni 1848. Ny plan uppgjordes sedan och Kongl. Maj:t förordnade under den 9 November 1854, att frågan skulle tagas i nådigt öfvervägande i sammanhang med förslag till fördelning af anvisade medel. Då Landshöfdinge-embetet sedermera förlidet år erinrade om detta arbete, förklarade Styrelsen, att karta och förslag behöfde kontrolleras innan arbetet kunde i underdånighet förordas, och frågan beror således nu på en sådan kontrollering.

5:o Vägomläggning emellan Weda gästgifvaregård i Högsjö socken till det söder om Bergebacken inom Säbrå socken befintliga torp, hvarom Konungens Befallningshafvande gjorde underdånig anmälan den 11 Juli 1854, hvarest Kongl. Maj:t under den 2:dra Augusti samma år förordnade om besigtning af Distrikt-chefen, som år 1855 borde verkställas; och beror frågan på Styrelsens förordnande om ny undersöknings anställande på Statens bekostnad.

6:o Väganläggning emellan Fjellsjö och Bodum uppefter Ångerman-elfvens södra gren, för hvilken anläggning kostnaden är beräknad till 11,548 R:dr 13 sk. 4 r:st. och statsanslaget af Styrelsen blifvit för många år sedan föreslaget till 5,600 R:dr.

7:o För vägomläggning emellan Hernösand och Mark på vägen åt Sundsvall, har Styrelsen redan för flera år sedan bland första klassens arbeten föreslagit ett statsanslag af 8,000 R:dr af den till 12,113 R:dr 44 sk. beräknade kostnad, men Sty-

relsen för allmänna väg- och vattenbyggnader har sednast förlidet år förklarad, att plan och förslag behöfde omarbetas.

8:o För omläggning af vägen förbi den till Sundsvalls stad nu ledande svåra Stadsbacken, så väl som af den närbelägna Bybacken i Sköns socken, har undersökning förlidet år ägt rum och Konungens Befallningshafvande har om anslag för detta arbete gjort underdånig framställning, samt företaget, enligt Kongl. brefvet den 7 Maj 1856, antecknadt i Styrelsens general-förslag för nästa riksdag.

Utom ofvannämnde af behofvet högeligen påkallade förbättringar må här anmärkas, dels att allmogen, under afvaktan af statsanslag, redan brutit väg emellan Fjellsjö och Bodums kyrkor på en sträcka af $1\frac{1}{2}$ mil, dels att Kongl. Maj:t och Kronan blifvit, genom Konungens Befallningshafvandes utslag den 8 Februari 1855, som är understäldt Kongl. Kammar-kollegii pröfning, ålagd att uppbygga och underhålla väg från Sänga kyrka till Sängamo derintill närbelägna lägerplats, och dels att fråga uppstått om anläggning af tvänne vägar genom Wester-Norrlands Län till Lappmarkerna. Den ena, beräknad att gå genom Björna socken till Fredrika Lappmark, sattes i fråga redan år 1846 och undersökning om behofvet skedde 1849 vid Själevads Häradsrätt, som ansåg väg till Lappmarkerna för provinsen medföra stor och oberäknelig båtnad, men tillstyrkte undersökning, hvarest jag öfverlemnade handlingarne till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Westerbottens Län, som dock upplyste att en annan väg vore ifrågasatt genom Fredrika, Bjursholms och Wännäs' socknar till Wännäs' kyrka, om hvilken väganläggning sommaren 1854 undersökning skulle ske. Den andra vägen, som var afsedd att sträcka sig emellan Bredbyns och Mo gästgifvaregårdar, samt i en framtid att sammanbindas med Åsele Lappmark, är, hvad sträckningen emellan Bredbyn och Mo beträffar, bestämd genom Konungens Befallningshafvandes utslag den 28 April 1855, som dock i besvärsväg är understäldt Kongl. Kammar-kollegium. Begge dessa, äfvensom i allmänhet alla de ofvannämnde till statsanslag anmälda vägförbättringar äro högeligen önskvärda, såsom varande af ganska stort värde för landets industriella fortkomst.

Då fråga är om vägförbättringar bör icke heller förgätas, att allmogen under det sist utgångna qvinqvenniet verkställt flera kostsamma brobyggnader, blaud hvilka i synnerhet förtjena nämnas de vid Själevad och Långsele. Bron öfver Själevadsundet är lagd af sten för en kostnad af 27,000 R:dr Banko, och den vid Långsele, öfver Ångerman-elfven, af trä; varande för denna sednares underhåll bropenningars upptagande beviljadt, enligt Kongl. brefvet den 12:te Januari 1855. Dessutom äro broar anlagde: öfver Ramsele-elfven vid Ramsele kyrka och vid Granvågs by öfver Resele-elfven vid Eds gästgifvaregård, och öfver Ångerman-elfven nedom Sollefteåforsen,

forssen, äfvensom en ny, 162 alnar lång, bro öfver Ljunga elf vid Westanå by och en stenbro öfver Brynge elf.

Af allt detta lærer noggsamt finnas, att allmogens håg för kommunikationernas förbättrande måste anses hafva i allmänhet mer och mer utvecklats, sedan nyttan af dessa arbeten hunnit inses; och om någon gång det visat sig, att de vägbyggnadsskyldige, om icke motsatt sig, åtminstone med mindre välvilja omfattat ett och annat förslag i denna väg, har sådant otvifvelaktigt varit en följd deraf, att antingen det förslag, allmogen med stor kostnad låtit upprätta, vid sträng granskning icke befunnits vara uppgjort efter alla föreskrifna regler, eller ock att de vägbyggnadsskyldige icke fått den riktning på vägen, de för sin egen fördel önskat, hvartill kommer, att de högst sparsamma anslagen för rese- och undersöknings-kostnader endast vid få tillfällen och under några få dagar medgifvit tjenstemäns af väg- och vattenbyggnads-korpsen resor inom Länet, så att hvarken Länsstyrelsen eller allmogen haft någon att i dessa fall rådgöra med, och det i alla fall icke är möjligt att, under så hastiga resor och utan sorgfällig undersökning samt öfverläggning med embetsmyndigheter och vägbyggnadsskyldige, kunna utse den fördelaktigaste sträckningen af en väg, hvilket allt äfven gifvit anledning dertill, att de vägbyggnadsskyldige stundom nödgats besvara Kongl. Maj:ts med underdånig anhållan om ändring i fastställda planer. Då det togs i öfvervägande, att rörelsen på de Wester-Norrlandska vägarne är ganska betydlig och väl tål jemförelse med en mängd transportvägar i andra delar af landet, då man vidare erinrar sig, att flera af Länets socknar ännu sakna nödvändiga landsvägar, till stort men för den mer och mer stigande allmänna trafiken, och då slutligen nödigt är, att allmogens vaknade håg för vägförbättringar underhålles, vore det önskligt att de af Rikets Ständer vid kommande riksdag otvifvelaktigt anvisande anslag, så väl till vägförbättringar som till undersökningar, måtte så förökas, att någon betydligare andel deraf kunde komma Wester-Norrlands Län till godo, och det så mycket hellre, som detta Län sent, om någonsin, får hugna sig af sådana anslag för jernvägar, som tillfallit och tillfalla de sydligare Länen. Skulle sedan utväg kunna beredas för allöning till en officer af väg- och vattenbyggnads-korpsen att här ständigt vistas, för att uppgöra förslager till och hafva inseende öfver arbetena, torde detta ännu mera hos allmogen utbilda hågen för dylika arbeten och åt dem bereda framgång, så mycket mera önskvärd, som trädvaruhandels betydliga stigande mer och mer fordrar kraftiga åtgärder för kommunikationernas upphjelpande.

Till berättelsen om de för kommunikationernas lättande vidtagna åtgärder hör äfven att omnämna, det Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, genom utslag den 12 December 1851, förordnat att den förut varande besvärliga och äfventyrliga färjrodden

emellan Nyland, å södra, och Kungsgården, å norra sidan af Ångerman-elfven, skall flyttas från Nyland till det bekvämligare Hammar, der öfverfarten är kortare och lättare, hvilket utslag den 21 April 1854 blifvit af Kongl. Kammar-kollegium fastställt.

Ångbåts-kommunikationen utvidgas mer och mer. Under de sednaste fem åren äro reguliera resor emellan Länets städer och köping samt hufvudstaden, jemte de mellanliggande städerna Hudiksvall, Söderhamn och Gelle, verkställda af fyra ångfartyg med tillsammans 380 hästares kraft. Utom den i min sista berättelse *) nämnde ångbåt *Elfkungen*, om 20 hästares kraft, som gör bestämda resor emellan Hernösand och Nylands samt Sollefteå lastageplatser, i Ångerman-elfven, har ännu en ångbåt *Angur*, om 40 hästkrafter, blifvit af samma bolag, som äger *Elfkungen*, byggd, och begge omvexla nu i turerna uppåt Ångerman-elfven, så att hvarje dag en af dem afgår och kommer. Staden Sundsvall har dessutom på aktier byggt ett ångfartyg, *Sundsvall*, af 80 hästkrafter, som hvarje vecka på 24 å 26 timmar gör direkt resa emellan nämnde stad och hufvudstaden, likasom staden Hernösand, äfven på aktier, låtit bygga ett nytt ångfartyg, *Hernösand*, om 70 hästkrafter, hvilket innevarande år börjar direkta turer på 26 å 28 timmar emellan sistnämnde stad och hufvudstaden. Tvänne mindre ångfartyg, det ena om 50 och det andra om 16 hästkrafter, underhålla reguliera förbindelser, dels emellan de särskilda orterna på Medelpads-kusten, dels emellan dem och södra Ångermanland.

Postgången inom Länets är äfven under qvinqvenniet betydligt förbättrad. Postkontoret är förflyttadt ifrån Bjästa till Örnsköldsvik och särskilda postexpeditioner anlagda i Nyland och Ullånger; postgång en gång i veckan fram och åter är, enligt Kongl. brefvet den 26 Oktober 1855, inrättad emellan Borgsjöbyns postgård och Haverö prestgård; postgången emellan Hernösand och Sollefteå samt emellan Sollefteå och Backe är förändrad, samt postlådor på flera ställen inrättade till betydlig lättnad för korrespondenterne.

Slutligen må i sammanhang härmed nämnas, att Länets med underdånig tacksamhet emottagit underrättelsen derom, att Kongl. Maj:t nyligen i nåder bifallit anläggande på Statens bekostnad af en elektrisk telegraf emellan Länets städer och hufvudstaden.

*) Sid. 17.

§ 2.
Invånarne.

Att invånarnes antal år ifrån år ökas visar nedanstående tabell för landsbygden:

	Mantalskrifne.		Skattfrie.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
Vid qvinqvanniets början funnos	23,988	25,669	19,687	21,254	43,675	46,923
» 1851 års slut	23,713	25,292	20,386	22,216	44,099	47,508
» 1852 » »	24,137	25,789	20,480	22,243	44,617	48,032
» 1853 » »	24,596	26,046	20,321	22,339	44,917	48,385
» 1854 » »	24,776	26,265	20,592	22,885	45,368	49,150
» 1855 » »	25,047	26,479	21,161	22,942	46,208	49,421
Tillökningen på 5 år utgör således . . .	1,059	810	1,474	1,688	2,533	2,498

Af de vid 1855 års slut enligt mantalslängderna befintliga 95,629 invånare räknades inom de olika fögderierna: Mankön. Qvinkön.

I Medelpad: Skattskrifne 8,845. 8,927.
Skattfrie 6,052. 6,508. 14,897. 15,435.

eller tillsammans 30,332 personer, hvadan, då befolkningen vid qvinqvanniets början endast utgjorde 28,685 personer, tillökningen är 1,647 personer, eller omkring 5½ procent.

I Södra Ångermanland: Skattskrifne 9,085. 9,804.
Skattfrie 7,870. 8,795. 16,955. 18,599.

eller tillsammans 35,554 personer. Då nu antalet vid 1850 års slut utgjorde 33,497 personer, har en tillökning uppkommit af 2,057 personer, eller vid pass 6½ procent.

I Norra Ångermanland: Skattskrifne 7,117. 7,748.
Skattfrie 7,239. 7,639. 14,356. 15,387.

eller tillsammans 29,743 personer; så att, då folk-mängden vid 1850 års slut upptogs till 28,416 personer, en tillökning uppkommit af 1,327 personer, eller omkring 4½ procent.

Summa för landsbygden 46,208. 49,421.

	Mankön.	Qvinkön.
Lägges nu härtill städernas och köpingens folkmängd, hvarom mera		
under §§ 6 och 7, nemligen: Hernösand	1,148.	1,479.
Sundsvall	1,506.	1,759.
Örnsköldsvik	89.	73.
så skulle Länet vid 1855 års slut äga en folkstock af	48,951.	52,732.

eller tillsammans 101,685 personer. Jemför man denna summa med totalsumman för 1850, utgörande för landsbygden 90,598, för städerna 4,841 och för köpingen 111 personer, eller tillsammans 95,550 själar, uppgår tillökningen för hela Länet till 6,135 personer, eller cirka 6½ procent; tages åter jmförelsen endast för landsbygden, blifver tillökningen 5,031 personer, eller vid pass 5½ procent; om beräkningen göres endast för städerna och köpingen 1,102 personer, eller 22½ procent. Att tillökningen under det näst föregående qvinnevanniet var vida betydligare, synes af den för samma qvinnevannium afgifna underdåniga berättelse^{*)}, af hvilken inhemtas, att folkmängden då ökat sig i Medelpad med 5½ procent, Södra Ångermanland med 7½, Norra Ångermanland med 11½, i hela Länet med 7½ och på landsbygden med 8,⅙ procent.

Att landet är ganska gles bebodt visar en jmförelse emellan folkmängden och arealen. Af landsbygdens befolkning belöpa endast 445 människor på hvarje kvadratmil; men då det tages i betraktande att, enligt hvad förut är nämnt, minsta delen af Länets vidd är odlad; att på många ställen finnas stora sjöar, myror och andra för beboende otjenliga sträckor, samt att de stora skogarne äfven äro obodda, så blifver förhållandet betydligt olika, ehuru det icke kan bestridas, att Länet skulle kunna föda ett vida större antal invånare än der nu finnes. Om landsbygdens invånare fördelas på hemmanens antal, blifver utfallandet så, att cirka 56 personer skulle belöpa sig på hvarje helt mantal, men äfven detta är väsendtligen olika i olika trakter; till exempel i Medelpad, der 67 personer, i Södra Ångermanland, der 56, och i Norra Ångermanland, der 56 personer beräknas på hvarje hemman; varande skiljaktheten ännu mera betydlig om beräkningen göres sockenvis. — I allmänhet gäller dock i afseende på folkmängden samma anmärkning, som i förra underdåniga berättelsen är gjord, nemligen att den nu uppgifna är vida lägre än den som af presterskapet uppgifves; varande folkstocken enligt sistnämnde uppgift vid 1855 års slut 107,647 personer i hela Länet, deraf 51,991 mankön och 55,656 qvinkön.

^{*)} Sid. 18.

Folkbildningen har genom folkskolornas inrättande, hvarför jag i min sista underdåniga berättelse *) redogjort, mer och mer utbredd sig och folkskolor finnas nu för Länets alla socknar; dock måste dervid anmärkas, att några af de smärre socknarne förenat sig om en gemensam skola antingen med moderförsamlingen eller annan annex-församling, samt att på flera ställen, der fasta skolor finnas, lärarne äfven viss tid undervisa i flyttbara skolor. För närvarande finnas inom Länets 52 fasta och 11 flyttbara skolor.

Öti folkskolelärare-seminariet i Hernösand voro ifrån dess början den 1:a Februari 1843 till 1850 års slut utexaminerade 110 personer, hvartill komma de under det sist förflutna qvinquennium utexaminerade 65 personer, bland hvilka sednare sex prestmän.

I min sista underdåniga femårs-berättelse **) anfördes, att de irrläropredikanter, som inom detta Län försökt sin verksamhet, der haft föga framgång; men under det nu sednast tillryggalagda qvinquennium har förhållandet, ty värr! varit något annorlunda, ehuru icke på långt när så bedröfligt, som i flera andra provinser. Allmogen, i allmänhet begåfvad med ett ljusst förstånd och god omdömesförmåga, skulle visserligen vara lätt att leda till sann christlig upplysning af ett nitiskt och upplyst presterskap, om icke detta stundom motarbetades af vinkelpredikanter, de der utsprida mot religion och samhällslagar stridande läror. Dessa sjelfgjorda predikanter kringmyga i sockuarne och förkunna sina läror, samt utså frön till misstroende emot de lagligen kallade lärarne; men, när dessa infinna sig för att bivista och bevaka deras sammankomster, visa sig irrläropredikanterne ödmjuka och eftergifvande, fortsättande dock i tysthet sina uppviglingar. Sådana orostiftande predikanter hafva infunnit sig äfven i städerna, och i Sundsvall hafva de väckt både oro och bekymmer samt förvillat många enfaldiga. De hafva äfven försökt att vinna anhang i Hernösand, men der icke funnit någon lämplig jordmån för sitt arbete, utan snart aflägsnat sig, sedan de varit ställda till förhör hos presterskapet. På landsbygden har en person från annat Län med sina irrläror inträngt i de närmaste socknarne, men, sedan han blifvit återsänd till sin hemort, har hans offentliga verksamhet här upphört, hværemot Baptisternas utskickade stundom infinna sig och försöka göra de enfaldigas tro på barndopet vacklande, hvilket äfven haft till följd, att på flera ställen kronobetjeningens biträde måst anlitas för barns framhafvande till det heliga dopet. Äfven de, som utdela den heliga Nattvarden till sina anhängare, finnas, och deribland äfven en gammal qvinna, Anna, som benämner sina anhängare Anniter; och

*) Sid. 19.

**) Sid. 20.

på dessa hafva icke verkat hvarken förmaningar eller hot, ty de, som varit åklagade för detta grofva brott, hafva oftast blifvit frikända, enär det icke kunnat bevisas dem, att de derigenom velat drifva gäckeri med Sakramentet. Att ett annat förhållande skall inträda, sedan Kongl. Maj:t under den 7 Mars 1855 stadgat ansvar för Nattvardens utdelande och anammande af obehörig person, är att förmoda, ehuru det icke kan nekas att sådant, oaktadt all möjlig vaksamhet å presterskapets och kronobetjeningens sida, ännu någon gång må hända sker, dock i smyg. Irläropredikanterne hafva så lätt att, genom upprepande och, såsom det är att vänta af dessa obildade lärare, misstydande af Skriftens heliga läror, förvilla den enfaldige, och, när hos denne tviflets gift insmygt sig i hjertat, är detta öppet för mottagande af de nya läror, som förkunnas, synnerligen då dessa, såsom stundom är fallet, hylla de menliga lidelserna; och den, såsom den enfaldige förmenar, nitiske och uppbyggelige predikanten begåfvas rikligen af den förvillade. Exempel saknas icke att dessa predikanter på många ställen åstadkommit söndringar emellan makar, emellan föräldrar och barn, emellan husbönder och tjenare; äfvensom klagan mer än en gång försports, att en af makarne frändragit det gemensamma boet bohag och födoämnen, för att dermed begåfva läraren, som icke försmått att rikta sig på den enfaldiges bekostnad och beröfva de fattige hvad de så väl behöft till eget och de sinas uppehälle. Uti tre församlingar hafva de förvillade gått så långt, att de hos Domkapitlet skriftligen anmält att de helt och hållet skilja sig och fly från den, efter deras mening, falska statskyrkans gemenskap, till dess de återfå kyrkans gamla, såsom de förmoda, mera renläriga handbok, psalmbok och katekes samt ren lära på predikstolen.

De bibelförklaringar, som af presterskapet söndagligen hållas i Hernösand, besökas flitigt och verka otvifvelaktigt mycket godt.

Sedligheten är ännu ett utmärkande drag hos Norrlänningen i de socknar, som äro mest aflägsna från städerna och de större vattendragen: hvaremot detta icke kan sägas om städerna och i allmänhet icke heller om de vid hafvet samt de större elfvarne belägna socknar. Veneriska smittan griper mer och mer ikring sig och kurhusen äro ofta så uppfyllda af patienter, att rum för flera saknas. Antalet af dem, som under qvinvennet blifvit vårdade, skall angifvas i sammanhang med berättelsen om helsovården i städerna, och här må allenast anmärkas, att dessa patienter för det mesta tillhört städerna och sjösocknarne, der smittan förnämligast utbredes af sjömän, hvilka, fastän skepparne författningsenligt, vid fartygens ankomst, förklara att deras besättningar äro friska, dock dermed äro behäftade. Ett annat bevis på den stigande osedligheten är det stora antalet af oäkta födde barn, hvilket dock mest gäller städerna. Detta inhemtas af nedanstående uppgift:

	Hernösand.		Sundsvall.		Summa.	
	Födde	Deraf oäkta	Födde	Deraf oäkta	Födde	Deraf oäkta
år 1851	92	18	100	17	192	35
» 1852	94	19	92	21	186	40
» 1853	89	18	123	17	212	35
» 1854	92	21	103	22	195	43
» 1855	108	20	114	21	222	41
Summa	475	96	532	98	1,007	194
eller i medeltal för året	95	19	106	20	201	39
Jemför man detta medeltal med det för det näst- föregående qvinqvennet, eller	84	15	75	14	159	29

så visar sig att hvart sjetta eller sjunde barn är afladt utom äktenskapet. Det är naturligt, att detta förhållande skall inom samhället sprida ett ondt, som ej står att bota, då en stor del af befolkningen, efter en följd af år, kommer att bestå af meniskor, som, födda och uppfödda i armod, last och lättja, beröfvade fadersvård, snart invänjas i modrens osedlighet, hvilken oftast snarare till- än aftager. Kyrkoböckerna visa ock, att af de 188 mödrar, som nu finnas inom dessa kommuner och utom äktenskapet framfödt barn, är antalet:

	Mödrar.		Summa.	
	I Hernösand	I Sundsvall	Mödrar	Barn
af dem, som hafva 1 barn	65	65	130	130
» » » » 2 »	10	28	38	76
» » » » 3 »	5	6	11	33
» » » » 4 »	2	4	6	24
» » » » 5 »	—	2	2	10
» » » » 6 »	—	—	—	—
» » » » 7 »	—	1	1	7
Summa	82	106	188	280

Brottmålsstatistiken visar icke något svårare förhållande inom detta, än inom de öfrige Länen. Den vanliga källan till brotten, nemligen fyllerilasten, är här snarare mindre och man måste med glädje erkänna, att den nya bränvins-lagstiftningen haft ett högst välgörande inflytande på befolkningen. För att få en öfversigt af de under qvinqvennet angifna och afdömda brottmål, må följande ur de officiella uppgifterna sammandragna tabell här få ett rum:

	Brott och förseelser.							
	Angifne.				För hvilka personer blifvit sakfällde.			
	Brott emot person.	Brott emot äganderätten.	Andra lagöfverträdelser.	Summa.	Brott emot person.	Brott emot äganderätten.	Andra lagöfverträdelser.	Summa.
år 1851	270	141	541	952	258	128	519	905
» 1852	187	142	634	963	177	115	575	867
» 1853	274	99	715	1,088	265	80	671	1,016
» 1854	403	84	648	1,135	394	75	624	1,093
» 1855	260	68	548	876	252	63	531	846
Summa	1,394	534	3,086	5,014	1,346	461	2,920	4,727
I medeltal	279	107	617	1,003	269	92	584	945
Då medeltalet för förra qvinqvennet var	212	113	397	722	195	96	365	656
visar sig, att antalet ökat med pr medium om året och minskats med	67	—	220	281	74	—	219	289
	—	6	—	6	—	4	—	4

För att visa i hvad förhållande antalet af de tilltalade och sakfällde personerne står dels till Länets hela folkmängd, dels till den för landsbygden och städerna särskildt, må nedannämnde ur samma källor hemtade uppgift här få ett rum, med den anmärkning, att folkmängden är beräknad enligt mantalsskrifningarne till det antal, särskildt för städerna och särskildt för landet, som i denna underdåniga berättelse är uppgifvet.

år 1851

	Personer, hvilka för brott emot person och äganderätt blifvit						Vid jemförelse af folkmängden belöper en anklagad eller sakfäld på nedanstående antal invånare					
	I hela Länet		På landsbygden		I Städerna		I hela Länet		På landsbygden		I Städerna	
	Anklagade	Sakfällde	Anklagade	Sakfällde	Anklagade	Sakfällde	Anklagade	Sakfällde	Anklagade	Sakfällde	Anklagade	Sakfällde
år 1851 . . .	379	344	286	263	93	81	256	282	320	348	56	64
» 1852 . . .	317	282	223	196	94	86	309	348	415	473	56	61
» 1853 . . .	368	327	206	176	162	151	269	302	453	576	34	36
» 1854 . . .	490	470	368	359	122	111	205	214	257	264	47	52
» 1855 . . .	353	316	198	185	155	131	288	322	484	517	38	45
Summa	1,907	1,739	1,281	1,179	626	560	—	—	—	—	—	—
Medium	381	348	256	236	125	112	—	—	—	—	—	—
Medium för för- ra qvinquennium	313	274	224	192	89	82	—	—	—	—	—	—
Tillökning	68	74	32	44	36	30	—	—	—	—	—	—

Under detta qvinquennium hafva två dödsstraff, nemligen 1851, gått i verkställighet, begge å män, dömda för mord.

Förhållandet med fängpersonalens större eller mindre antal de olika åren har under nu slutade qvinquennium varit följande, hvarvid dock bör anmärkas att transportfångar icke äro i det utförda antalet inbegripne:

	För undergående af ransakning, fängelse vid vatten och bröd samt enkelt fängelse.	För försvarslöshet och kringstrykande.	För undergående af bysättning.	Summa Fångar.	Barn, som åtföljt föräldrarna i fängelset.
år 1851	217	12	9	238	19
» 1852	268	13	12	293	11
» 1853	182	9	4	195	6
» 1854	127	5	2	134	1
» 1855	133	7	26	166	—
Summa	927	46	53	1,026	37
Medeltal för år	185	9	11	205	7
Medeltal under förra qvinnenniet	183	10	5	198	—
vid jemförelse hvaraf visar sig en tillökning af . . .	2	—	6	7	—
och en minskning af . . .	—	1	—	—	—

Och gälla, i afseende på dessa uppgifter, samma anmärkningar som i förra femårsberättelsen meddelades, nemligen dels att de flesta brotten varit emot äganderätten, dels att dessa brott i skogstrakterna ofta varit föranledda deraf, att ägo-områdena, i följd af de på många ställen ännu antingen oafslutade, eller icke företagna afvittningarne, varit obestämda, dels att i de nordligaste fjällsocknarne brottmålen alltid varit färre än i de nedre socknarne.

Hvad tvistemålen beträffar är det att anmärka att, ehuru dessa här i Länet icke äro flera i proportion af folkmängden, än i de södra Länen, och att Norrlänningen i allmänhet icke är mera tvistlysten än invånarne i andra provinser, antalet af dessa mål likväl skulle vara mycket mindre, om icke inom Länet finnes en mängd advokater äfven bland allmogen, som icke allenast uppmanar till rättegångar, under förespeglande af vinst och fördelar, utan äfven, hvad erfarenheten någon gång visat, rest från by till by, för att skaffa sådana. Många af allmogen äro ock taxerade till bevilling för advokatyr.

I afseende på *tarfligheten* inom Länet kan jag för det nu tilländalupna qvinnennium, ty värr! icke lemna bättre vitsord än i min förra underdåniga berättelse*).

*) Sid. 23.

Det är blott i de aflägsnare socknarne, samt i en och annan familj i de öfriga, den är bibehållen; men i öfrigt utvidgar sig yppigheten i samma mån, som lättheten att förtjena penningar tilltager. Kläder, föda och synnerligen den mer och mer tilltagande kaffedrickningen, hvilken utöfvas i nästan hvarje koja, och det hela dagen om, synas vittna om rika tillgångar, och dessa finnas äfven hos många, men sparas icke för kommande dagars behof, utan det lefves för dagen, äfven af den, hvars tillgångar äro ringa. Antalet af lagsökningsmål, ehuru år ifrån år minskadt, visar att i dessa provinser, der, om sparsamhet rådde, allmän rikedom borde finnas, betydliga belopp dock årligen måst utsökas; varande dock att anmärka, det lagsökningarne minskats i den mån, tillgångarne tilltagit, och att de oftast äro en följd, mindre af gäldenärens oförmåga att betala, än af lättsinne och någon gång trots, hvarpå såsom exempel må anföras, att en klockare nödgats på en gång lagsöka några och åttio till större delen välmående bönder för utfäende af sin lilla lön. Endast i de fall, då utsökningen skett hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, har antalet af utsökningsmål och de utdömda beloppen uppgått till:

	Antal mål.	Utdömdt belopp.	
år 1851	2,106.	143,468:	2. —
» 1852	2,250.	148,475:	— —
» 1853	1,403.	85,840:	— —
» 1854	821.	61,909:	46. 9.
» 1855	935.	85,128:	36. 1.
Summa	7,515.	524,821:	36. 10.

Eller i medeltal för hvarje år 1,503. 104,964: 17. —
 Då nu medeltalet för förra qvinqvennet var . . 1,939. 117,278: 42. 3.
 visar sig en minskning under sist förflutna qvin-
 qvennum af per medium årligen 436. 12,314: 25. 3.

Bland de för afhjelpande af nöd stiftade föreningar förtjena i synnerhet sockenmagasinerna och sparlärarne samt sparbankerne uppmärksamhet. Om *sockenmagasinerna och sparlärarna* gäller hvad jag i min förra berättelse *) anför. Att sparlärarne icke äro ändamålsenliga, visar sig allt mer och mer, likasom att förändringar i det för sockenmagasinerna gällande reglemente af behofvet påkallas; och fråga om dessa inrättningars reorganisation är föremål för öfverläggning inom Länets Hushållningssällskap. Hvarken sockenmagasinerna eller sparlärarna omhuldas af allmogen så, att någon nytta af dem kan väntas; deras nytta erkännes sällan under de år, då rika

*) Sid. 25.

skördar fylla behoven; men om någon gång, hvarpå den förståndige hushållaren alltid bör vara beredd, missväxt och hungersnöd inträffa, då, och först då skall försummelsen, att under de goda dagarne sörja för kommande onda dagar, bittert beklagas af de försumlige. Vid flere tillfällen har jag härpå fäst at allmogens uppmärksamhet, men hittills förgäfvcs, och då den princip måste antagas som riktig, att den som ej vill hjälpa sig sjelf, icke förtjenar hjälp af andra, vore den lag rättvis och må hända välgörande, som förklarar att ingen socken, som saknade ordentligt sockenmagasin, kunde påräkna understöd af Staten under missväxtår. Någon upplysning om sockenmagasinernas och sparlärarnes närvarande tillstånd kan Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke lemna, ty, ehuru styrelserna öfver dessa inrättningar i reglementena äro ålagde att åligen till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande insända rapporter om inrättningarnes tillstånd, om fullgörande af hvilken nådiga befallning Kongl. Maj:ts Befallningshafvande flera gånger erinrat, inkomma dock dylika rapporter från högst få socknar.

Några undsättningslån i anseende till felslagna skördar hafva under det utgångna qvinqvenniet icke behöft sökas, och de sådana lån, som under föregående qvinqvennium erhållits, äro under det sist förflutna till fullo återbetalde.

Sparbankerne i Hernösand och Sundsvall fortsätta sin verksamhet samt utvidgas mer och mer. Nedanstående tabell visar huru förtroendet för dessa inrättningar är ifrån år stiger:

	Hernösand.				Sundsvall.			
	Insättarnes antal.	Ansvarighets- summa.		Insättarnes antal.	Ansvarighets- summa.			
Vid 1850 års slut	238	18,698	26	10	130	5,099	43	4
» 1851 » »	276	20,289	22	—	208	10,449	16	—
» 1852 » »	312	25,000	10	—	222	15,903	24	—
» 1853 » »	405	31,977	39	—	259	19,711	16	8
» 1854 » »	534	42,415	39	—	334	24,318	35	4
» 1855 » »	855	58,522	8	—	375	31,631	44	—

Under qvinqvenniet hafva således insättarnes antal ökats: i Hernösand med **617** och i Sundsvall med **245** personer, samt ansvarighetssumman på förra stället med **39,823 R:dr 29 sk. 2 r:st.** och på det sednare med **26,532 R:dr 8 r:st.**

Anmärkas bör derjemte, att Hernösands sparbank under qvinqvenniet fått nya stadgar, hvilka mera än de förra betrygga dess säkerhet och utvidga dess verksamhet: att denna verksamhet betydigen blifvit förökad derigenom, att filial-sparbanker blifvit inrättade i socknarne, uti hvilka allmogen, utan besvär och kostnad, kan aflemna sina besparingar, för att få dem i hufvud-sparbanken insatte: att Sundsvalls sparbanks reglemente erhållit en af behofvet påkallad förändring, samt att en sparbanksinrättning är under organisation i köpingen Örnsköldsvik.

Någon ränteförsäkrings-anstalt har ännu icke kommit till stånd inom Länet; men deremot har för en filialbank i Sundsvall under den 18 Maj 1855 nådig oktroj blifvit utfärdad.

Öfver brist på duglige *tjenstehjon* föres ännu samma klagan, som i min sista underdåniga femårs-berättelse *) omförmäles, och denna brist har fortfarande samma orsaker, som der angifvas. Den olägenhet, detta medför för jordbruket och i allmänhet för alla näringar, är stor, och mången bonde måste klaga att han med nöd kan sköta sin jord, af brist på biträden; ännu mindre kan han af samma skäl utvidga sina uppodlingar. En mängd lättjefulla drängar och pigor sätter sig för sig sjelf, utan att tjena, ty det lilla biträde, den förmår sig lemna, betalas så väl, att den för en dagspenning kan lefva flera dagar. Så länge ingen kan tvingas att hafva stadig årstjenst, lärer detta onda svårligen kunna afhjelpas.

Markegångspriset på dagsverken har under qvinqvenniet varit:

	Ett drängdagsverke.	Ett ökedagsverke.
år 1851	— 30. —	1: 12. —
» 1852	— 30. 4.	1: 13. —
» 1853	— 32. —	1: 16. —
» 1854	— 38. —	1: 26. —
» 1855	1: —	2: — —

men de verkliga priserna äro, synnerligen under sommartiden, mycket högre.

Om *byggnadssättet* gäller ännu hvad jag i min förra underdåniga femårs-berättelse **) derom anför. Tilläggas bör endast, att i Örnsköldsvik är funnet ett rikt stenbrott, der vacker byggnadssten erhålles genom kilning och utan sprängning.

*) Sid. 27.

**) Sid. 28.

§ 3.

Näringar.

a) *Jordbruket* gör visserligen år efter annat några, fastän små, framsteg, men innehar på långt när icke den ståndpunkt det borde och kunde äga, om deråt egna- nades den omsorg, hvarmed det såsom hufvudnäring borde omfattas. Emedertid har jorden under qvinqvenniet icke allenast lemnat tillräcklig afkastning för fyllande af invånarnes behof, utan äfven derutöfver icke obetydliga partier till afsalu. Det högre värde, hvartill jordbrukets alster nu kunna afsättas emot förr, har manat till mera omsorg om jorden, och denna omsorg har underlättats deraf att, genom de fort- gående laga skiftesförrättningarne, de förut spridda jordlotterna blifvit sammanförde, men hufvudsakligen derigenom, att inga allmännare missväxter eller andra olycks- händelser beröfvat jordbrukaren frukten af sin möda, eller nedslagit hans hopp och arbetslust. Det går i allmänhet långsamt för Norrländska allmogen att tillägna sig nya uppfinningar och nya arbetsmetoder. Allt nytt betraktas med misstroende och de fäderneärfda vanorna följer han troget, till dess han ögonskenligen öfvertygas om det nyas företräde, och det är naturligt att denna öfvertygelse endast långsamt kan bibringas i landskap, som nästan sakna jordbrukande ståndspersoner, hvilka kunna föregå allmogen med efterdömen. De förnämsta orsakerna till jordbrukets mindre hastiga framgång äro dels följder af den försummade boskapsskötseln och i samman- hang dermed den minskade tillgången på gödningsämnen, dels den äfven försummade dikningen, dels det mindre ändamålsenliga sätt, på hvilket jorden köres, äfvensom sättet för åkerns begagnande, dels att svårigheten, att erhålla dugliga arbetare vid jordbruket, mer och mer förvärras i den mån skogsafverkningen tilltager. De agro- nomer, Kongl. Landtbruks-akademien utsändt, hafva haft föga tid att besöka de norra Länen, och när de hunnit dit, har deras vistande der varit allt för kort för att kunna göra all den nytta, som varit äsyftad; hvarvid dock måste erkännas att all- mogen, genom sitt envisa motstånd mot all, äfven den nyttigaste, penninge-utgift, ofta sjelf förkortar eller förhindrar agronomernes vistande här den tid, som behöfves för att kunna åstadkomma någon väsendtlig nytta, och det oakadt utgiften är så ringa, sedan Staten bekostat resan till Länet.

Länet har under det utgångna qvinqvenniet erhållit en lägre landbruksskola, af hvilken goda resultat äro att hoppas. Sedan Rikets Ständer anvisat medel för en dylik inrättning i något af de norra Länen samt Hushållningssällskapet föranstaltat om aktieteckning, hvilken lyckades så väl, att en passande lägenhet kunde i Arnäs' socken inköpas, biföll Kongl. Maj:t i nåder att landbruksskola å denna egendom,

Lunne benämnd, fick anläggas, hvarester lärare antogos och undervisningen tog sin början. Egendomen, utgörande $1\frac{1}{2}$ mantal kronoskatte, har en areal af 539 tunnland 1,6 kappland, deraf cirka 390 tunnland skog, berg, vägar och icke odlingsbar mark, oberäknadt tomtplatser m. m.; så att omkring 130 tunnland utgöra den för cirkulation anslagna jorden. Med denna jords skötsel sysselsätts de vid skolan anställde 12 frilärningar och, ehuru det ännu är för tidigt att uttala ett omdöme öfver den nytta, skolan åstadkommer, innan lärningarne hunnit utexamineras, hvilket först innevarande års höst kommer att ske, berättigar mig dock hvad jag under mina besök på stället hittills erfarit hysa den förhoppning, att det bättre och ändamålsenligare brukningsätt, som efter hand å skolans hemman införes, skall blifva ett uppmuntrande föredöme för ortens jordbrukare, att tillegna sig de bättre metoder och bättre åkerredskap, som vid skolan anvisas; och det är glädjande att erfara, att den i hög grad väckt de mera omtänksamme jordbrukarnes uppmärksamhet och att flere af dem infunnit sig vid skolan, för att af föreståndaren begära upplysningar. Skolestyrelsen har dock, under inrättningens korta tillvaro, haft att kämpa mot många svårigheter, men sådana lära äfven uppstått vid andra landbruksskolors anläggning, och det är att hoppas att de flesta af dessa svårigheter nu äro lyckligen öfvervunna.

Länets Hushållningssällskap, som under den 11:te Maj 1854 af Kongl. Maj:t erhållit nya stadgar och dessutom hugnats med fribrefsrätt, har icke allenast fortsatt sin nyttiga verksamhet, utan äfven betydligt utvidgat densamma, utdelat premier och uppmuntringar, samt, genom utgifna skrifter, sökt bidraga till en utvidgad håg för jordbruket och dess bioäringar.

Jordmånen beskaffenhet är i olika trakter väsendtligen olika, bestående än af lera och lermylla, än af sandmylla och sand, öfverallt dock så god, att den lemnar odlaren ersättning för sin möda, då åt jorden egnas den omsorg, som vederbör. Hvad som mest fruktas äro nattfrösterna vid den tid mognaden inträffar, men äfven dessa, hvilka icke någonsin äro allmänna, utan endast inträffa på några få ställen, hafva af omtänksamme jordbrukare merändels undvikits genom ändamålsenliga dikningar. Den sädesväxt, som företrädesvis odlas, är korn, dernäst hafra, så råg och ärter, samt slutligen, dock i ringa mån, hvete, mot hvilket ästnämnde sädeslags odlande klimatet, enligt erfarna jordbrukares rön, icke lägger hinder i vägen, på sätt man, dertill förledd af gamla fördomar, velat uppgifva. Den gamla vanan, synnerligen i Medelpad, att lägga ända till hälften af åkern i träde, börjar småningom att frångås, så att numera vanligast endast en tredjedel, stundom blott en fjerdedel, af åkern trädes. Egentligt vaxelbruk är ännu icke infördt. Potatesodlingen är allmän och potatessjukan har på få ställen gjort någon betydligare skada. Någon förbät-

ring i åkerbruksredskapen har ännu icke införts, men mekaniska tröskinträttningar för besparande af arbetskraft hafva mer och mer anlagts; bland hvilka en på kronolänsmannen Boströms egendom i Indals socken anlagd tröskinträttning, hvilken, af ägaren sjelf konstruerad, drifves med ringa vattentillgång, synes intaga ett förtjent rum och böra tillvinna sig uppmärksamhet.

Under sednaste fem år har årsväxten i allmänhet varit god. Vål visade sig utsigterna år 1851 lofva en knapp skörd och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uppmånade Länets invånare till nödig sparsamhet; väl nedföll året derpå ett så starkt hagel, att det förstörde grödan i flere byar af Attmars socken, men skördarne hafva dock i allmänhet utfallit någorlunda väl och de afgifna årsväxtberättelserna visa att sädesväxten år 1851 uppskattades något under medelmåttan, 1852 såsom god, 1853 såsom ymnig och af god beskaffenhet, 1854 såsom god och 1855 såsom fullt medelmättig.

Markegångspriset å säd har under qvinqvenniet varit följande:

	En tunna Råg.			En tunna Korn.			En tunna Ärtor.			En tunna Hafra.			
år 1851	10	24	—	8	32	—	10	24	—	5	12	—	
» 1852	9	24	—	7	40	—	9	16	—	4	—	—	
» 1853	11	—	—	7	40	—	9	16	—	4	24	—	
» 1854	10	32	—	7	32	—	9	—	—	4	24	—	
» 1855	13	—	—	9	16	—	12	—	—	6	32	—	
	Summa	54	32	—	41	16	—	50	8	—	24	44	—
	Medelpris	10	44	9	8	12	10	10	1	8	4	47	2
Då nu medelpriset för föregående qvinqvenniet var	9	35	2	7	28	—	9	6	5	4	12	10	
visar sig en förhöjning af	1	9	7	—	32	10	—	43	3	—	34	4	

hvilken dock icke på långt när motsvarar den verkliga prisstegring, som under qvinqvenniet ägt rum. Det måste nemligen anmärkas att markegångstaxorna, åtminstone här i Länet, aldrig uttryckt det verkliga priset på varan, utan varit långt derunder, men, då sista markegångstaxan, efter af förrättningsmännen gången ed, uppgjordes, jemkades markegångspriserna till sådana belopp, som nära, åtminstone vida mer än förut, motsvarade verkliga förhållandet; hvaremot det måste beklagas, att den så kallade medelmarkegången på långt när icke uttrycker och, så länge det deri ingående årspris

årspris sättes efter grunder olika med dem, som gälla för den verkliga markegången för året, aldrig kommer att uttrycka det verkliga priset, hvilket markegångssättningens deputerade sislidet är äfven till protokollet förklarade.

För att bedöma i hvad mån sädesproduktionen stigit må följande jämförelse emellan utsädet och medelafkastningen vid förra och sista qvinvenniernas slut här intaga ett rum.

	Vid 1850 års slut.		Vid 1855 års slut.	
	Utsäde	Afkastning	Utsäde	Afkastning
	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.
Hvete	$\frac{3}{4}$	4	$3\frac{5}{8}$	30
Råg	2,361	16,179	2,432	20,784
Korn	21,375	119,692	25,554	157,547
Hafrå	3,891	16,571	3,629	15,165
Blandsäd	4,996	20,764	4,607	19,214
Ärter	991	6,327	1,194	6,853
Potates	19,416	119,898	23,022	138,127

men dessa uppgifter kunna aldrig betraktas annorlunda än såsom ungefärliga och måste anses allt för knappa.

Ängsodlingen har från äldre tider varit eftersatt och följden deraf har blifvit, att jordbruket i allmänhet i den ifrån äldre tider bebodda och mera fruktbara delen af landet icke lemnat den behållning, som deraf bort kunna vinnas, hvaremot förhållandet i fjellsocknarne och i sednare tider upptagna lägenheter är olika. Nybyggarens första omtänka är att förskaffa sig fodertillgång. På de ställen, der sjelfväxande myror och tillfällen att upparbeta så kallade rödjningar vid bäckar och vattendrag finnas, nedsätter han sig och fästar mindre afseende på beskaffenheten af den åkerjord, som är att tillgå. Genom skogens tillgripande skaffar han sig väl vanligen sina första behof fyllda, men genom ängsodling blifver han i tillfälle att uppsätta ladugård, derigenom får han gödsel och upparbetar småningom smärre åkerstycken, hvilka, väl gödslade, lemna honom en afkastning, som oftast öfverstiger hvad i de bördigare trakterna erhålles. Under de sednare åren synes dock allmogens uppmärksamhet mer och mer hafva blifvit fästad på nyttan och nödvändigheten af foderväxt-

odling, hvilket kan slutas af det større parti gräsfrön, som blifvit förbrukadt och den efterfrågan deraf, som numera allmänt förspörjes; varande passande gräsfrösorтер genom Hushållningssällskapets försorg allmogen fortfarande tillhandahållne. Foderafkastningen har 1851 varit under medelmåttan, 1852 god, 1853 och 1854 medelmåttig, samt 1855 en fjerdedel under medelmåttan.

Trädgårdsskötseln gör små framsteg och, ehuru det med full visshet kan antagas, att odlingen af köksväxter skulle blifva ganska vinstgivande, äfvensom de flesta sådana växter under vanliga somrar här finna mognad, sökas köksträdgårdar fåfångt annorstädes än vid städerna och de få ställen, der ståndspersoner bo.

Linsädet minskas i samma mån, som linnetillverkningen inskränkes; och linberedningen sker ännu efter det i orten förr brukliga sätt, ehuru detta icke är det mest förmånliga. Hampa odlas nästan intet och humle på få ställen.

Åkerbruksredskapen äro de samma, som förr brukats, och hafva icke undergått några förbättringar i sednare tider; dock är att hoppas, det en och annan nyttig förbättring äfven i denna del skall blifva en följd af landtbruksskolans verksamhet.

b) *Boskapskötseln* njuter ännu icke det anseende och den omvårdnad, den rätteligen förtjenar, ehuru den, näst jordbruket, borde anses för ortens mest makt-påliggande näringsgren. Likasom Lappen räknar sin rikedom efter sin hjords talrikhet, räknar ännu mången hemmansägare sin välmåga efter antalet af de kreatur, han möjligen kunnat framföda, om ock födan utdelats efter det ännu nog allmänt rådande svältsystemet. Allmogen har ännu icke allmänt kunnat bibringas den öfvertygelsen, att den har mera afkastning af en välfödd, om än fåtalig ladugård, än af en talrikare, som tilldelas en knapp föda. Hushållningssällskapets bemödanden genom skrifers spridande och belöningars utdelande för väl underhållen ungboskap hafva verkat på en och annan, men mängden vidhänger de från äldre tider, då boskapskötseln var hufvudnäringen, fäderneärfda fördomarne om talrika, fast knappt underhållna hjordars företräde. När fodertillgången är knapp, utslagtas ladugårdarne och förökas åter, när hopp om bättre höfångst visar sig. Stallfodring begagnas icke, utan är utfodringen hufvudsakligen grundad på mulbete å de vidsträckt skogsmarkerne om sommaren och på tillgången af halm och starrgräs om vintern, en omständighet, hvilken så mycket mer bidrager till boskapsracens försämring och ladugårdens minskade afkastning, som sommarbetet på ganska många ställen är alldeles otillräckligt för de kreatur, som vinterfödas, hvarför ock, på bekostnad af kommande årets skörd, bete på de flesta ställen begagnas äfven å ängslandet och gräsvallarne, hvilka derigenom, synnerligen när regniga höstar inträffa, betydligt skadas. Kommer foderodlingen, såsom det är att hoppas, i gång och efterskördar till grönfoder åt kreaturen

användas, lider det icke tvifvel, att äfven denna olägenhet för jordbruket blifver afhulpen.

Den inhemska boskapsracen är i allmänhet småväxt och hvad man kallar skranglig, och detta kommer sig troligen deraf, att den under uppväxten icke erhåller tillräcklig utfodring, ty exempel gifvas att kor af inhemska race, som blifvit väl uppfödda och hållna vid hull, uppnått ovanlig storlek och lemnat afkastning till 2 à 3 gånger så stort quantum, som andra af samma race, men illa födda. Den inhemska racen anses därför passande för orten lika väl, om icke mer än de ifrån andra orter införskrifna, om den ändamålsenligt utfodras; och hafva ladugårdarne under qvinqvenniet lemnat hvad som motsvarat behovet inom orten, fastän föga derutöfver till afsalu.

Det i förra berättelsen *) omnämnda stamholländeri, bestående af 20 kor och 2 tjurar af Voigtländer-race, som ifrån början varit stationerad på Johannisberg i Medelpad, har under qvinqvenniet blifvit flyttadt till Holms säteri i södra Ångermanland, men är nu af arrendatorn derstädes åter uppsagdt till afflyttning, och det har ej lyckats Hushållningssällskapet att för denna inrättning erhålla någon annan lämplig plats inom Länet. Att holländeriet under dess vistande inom Länet bidragit till kreatursracens förbättring, är onekligt, men, då detsamma under varandet på Holm ej lemnat det lyckliga resultat, man genom förflyttningen hoppats vinna, nemligen spridande af en bättre race äfven inom Ångermanland, tillskrifver man detta, bland annat, den omständigheten, att Voigtländer-racen är mera köttgifvande än mjölkgifvande, samt att afkastningen icke svarar mot den betydliga tillökning i kvantiteten af födoämnen, dessa kreatur fordra framför de inhemska. En croiserad race af Voigtländerare och ortens kreatur har ansetts lyckad; och måhända skulle, om holländeriet försågs med en annan för orten mera passande race, än den der nu befintliga, ett lyckligare resultat vinnas.

Om särafveln gäller ännu hvad jag i min sista underdåniga femårs-berättelse **) anför. Fråga har visserligen under qvinqvenniet förevarit i Hushållningssällskapet om införande af en förbättrad fårrace i Ahlnö socken, som utgör en af hafvet kringfluten ö; men sällskapet har ännu icke kunnat utfinna medel för verkställigheten.

Svin underhållas icke i särdeles stort antal och antalet af getter har under qvinqvenniet minskats.

Till hästafvelns befordran är en hingst-förening inom Länet, genom subskription, under det utgångna qvinqvenniet bildad, och tvänne beskällare inköpta från Guldbrandsdalen i Norrige, hvilka beskällare för närvarande äro stationerade, den ene inom södra och den andre inom norra Ångermanland.

*) Sid. 35.

**) Sid. 36.

Följande jemförelse visar antalet af underhållna kreatur vid förra och sista qvin-
 qvanniets slut, så vidt sådant af de från fogdarne inkomna uppgifter kunnat inhem-
 tas, men härvid gäller dock den förut gjorda anmärkningen, att när fodertillgången
 är ringa, minskas ladugårdarne, men ökas vid ymnigare tillgång.

	1850.	1855.
Hästar	11,434.	12,187.
Oxar	1,695.	2,142.
Kor	42,223.	45,000.
Ungboskap	10,150.	14,083.
Får	51,122.	54,491.
Svin	5,294.	7,373.
Getter	18,733.	15,898.

Markegångspriset på ett lass hårdvallshö om 40 lispunds vigt har under de sista
 fem åren varit:

	R:dr.	sk.	r:st.
år 1851	7:	16.	—
» 1852	6:	43.	—
» 1853	11:	—	—
» 1854	10:	—	—
» 1855	20:	—	—
	Summa 55:	11.	—
	eller i medeltal 11:	2.	2.

hwaremot under föregående qvinquennium medium var 8: 28. 10.

Boskapssjuka har under sednaste fem åren ej någorstädes inom Länet gjort
 någon betydligare skada. Af springormen och rotsen hos hästarne hafva blott spridda
 fall visat sig, men rabies canina har deremot på flera ställen utbrutit, dock utan att,
 så vidt kunnigt är, förorsaka några svårare följder. Allmogens vana att, med för-
 bigående af Länets veterinärläkare, anlita quacksalvare, måste ännu beklagas, hvarvid
 dock bör anmärkas, dels att Länet ännu icke äger mer än en af Staten allönad vete-
 rinärläkare, dels att dennes lön är alltför knapp.

c) *Bränvinsbränning* har aldrig varit betydlig inom Wester-Norrlands Län och
 är äfven, likasom konsumtionen af denna riksförderliga dryck, i aftagande. Det kan
 likväl icke nekas att i de allägna skogarne en och annan lönnbränning äger rum,
 hvilket synes af ett och annat beslag, hvilket så väl Landsfiskalerne och kronobetje-
 ningen, som de särskildt tillförordnade uppsyningsmännen, under sednaste tiden verk-
 ställt. Redan länge hade bland de förståndigare af befolkningen en stark röst låtit

sig höra om inskränkning i bränvinsbränningen och Länets Hushållningssällskap tve- kade icke att i en underdånig skrift frambära Länets invånares nog allmänna önskan i denna del inför tronen. Att den allmänna röst i enahanda syftning, som i rikets alla provinser blifvit uttalad, vunnit nådigt afseende, derom vittnar den af Konung och Ständer vid sista riksdag antagna nya bränvinsbrännings- och minuteringslagstift- ning, hvars välgörande verkningar tacksamt erkännas af hvarje sann fosterlandsvän. Huru bränvinstillverkningen under qvinqvenniet blifvit utöfvad visar nedanstående tabell:

	Bränvinspannor af			Afgift.		
	1:sta klassen.	2:dra klassen.	3:dje klassen.			
år 1851	421	1	1	1,970	4	2
» 1852	323	1	—	1,137	24	—
» 1853	330	3	—	1,186	12	3
» 1854	288	2	—	723	11	11
» 1855	3	—	—	674	—	—
Summa	1,365	7	1	5,691	4	4

I samma mån bränvinsbränningen aftagit, bränvinet fördyrats och försäljningen af denna dryck på gästgifvaregårdarne upphört, hafva ölbryggerier blifvit anlagda och uppmuntrade. Sålunda tillverkas nu s. k. Bayerskt öl till betydliga quantiteter på Sandö, samt täflar med det Stockholmska i godhet; och en sådan inrättning är under anläggning i Sollefteå, hvarförutan icke obetydliga quantiteter öl tillverkas i Hernö- sand och Sundsvall. På få gästgifvaregårdar finnes bränvin till salu, men på alla öl och porter samt kaffe, och deraf härleder sig ock att man på dessa ställen högst sällan varsnar fylleri och slagsmål, hvilket i fordna tider icke var så ovanligt.

d) *Skogarnes* beskaffenhet inom Länets är i högsta mätto olika, i det att de i några socknar, särdeles de vid kusten belägna, äro så medtagna, att de knappt fylla inbyggarnes behof af hustimmer och bränsle, i andra åter så rika, att de lemna högst betydliga partier till utskeppning. Att de förstnämnda i en forntid, om ock allägsen, ägt rika tillgångar på skog, är lika säkert, som att de sednare, om de, såsom nu

sker, ålitas mera än som kan anses förenligt med en god hushållning och omtänka för framtiden, en gång i en framtid, om ock likaledes aflägsen, hotas med de förras öde. De betydliga partier trävirke, som årligen utskeppas, och de för beredande af detta virke anlagda många sågar, hvilkas antal årligen ökas, skola ofelbart påskynda tidpunkten, då denna brist skall inträffa, ty det är naturligt att hvarje källa, den må vara än så rik, en gång skall tömmas, om den ålitas utöfver hvad som tillflyter. Så med skogarne, då de afverkas i större mån än återväxten medgifver.

Norrlands rikedom på skog var i äldre tider så stor, att det var allom gifvet att der afverka, och denna afverkning på allmänningarne medgafs äfven i de äldre skogsordningarne; men redan 1731 fann man att de Norrländska skogarne voro så »hårt medtagne», att en inskränkning i denna afverkning af behovet påkallades. Voro de i den tiden »hårt medtagne», måste man beklaga att de på många ställen blifvit det ännu mera, mest under sednaste decennier. De i sednare åren högt uppdrifna trävarupriserne och den deraf alstrade vinningslystnaden, bristande kunskap om en rätt skogshushållning, saknad tillsyn mot åverkan, afvittringarnes långsamma fortgång, skogseldar, otidigt och för vidt sträckt svedjande, med mycket mera, äro hvar för sig orsaker till den pågående skogsförstörelsen. Det är naturligt, att, så länge de höga trävarupriserna fortfara, vinningslystnaden skall stegras och alla söka få del i rofvet, alla, ty äfven kronohemmansåboer, krononybyggare och boställshafvare hafva försökt att erhålla rätt till utsyning, och när en sådan rätt afslagits, hafva de afverkat i tysthet, samt därför stundom äfven fått böta. Sågarnes antal inom Länet uppgafs vid 1855 års slut vara följande:

	Grof- bladiga.	Fin- bladiga.	Med rätt till timmer från kronans skogar.	Summa.	Hushofs- sågar.	Summa summarum.
I Medelpad	35	31	—	66	—	66
I Södra Ångermanland	131	11	3	145	60	205
I Norra Ångermanland	9	7	3	19	83	102
Tillsammans	175	49	6	230	143	373
Då nu vid 1850 års slut funnos . .	180	31	6	217	132	349
har antalet under de sista 5 åren min- skats med	5	—	—	—	—	—
och ökats med	—	18	—	13	11	24

Att afverkningen vid denna mängd sågar skall vara högst betydlig inses snart, och såsom exempel må endast anföras, att de tre ångsågarne i Medelpad, nemligen en å Wifsta varf och 2:ne i Sköns socken, årligen afverka i medeltal 20,000 timmer hvardera: att tillverkningen vid de tre ångsågarne i södra Ångermanland, nemligen Kramfors, Locknö och Sandö, uppgifves utgöra:

år 1854	2,902,
» 1855	8,676,
eller tillsammans	<u>11,578</u>

tolfter plank, hvarförutan blott i södra Ångermanland under qvinqvennet försågats:

	Plank.	Bräder.
år 1851	27,870.	8,590.
» 1852	29,549.	8,830.
» 1853	29,800.	9,750.
» 1854	32,361.	12,728.
» 1855	32,426	17,511.

Summa tolfter 152,006. 57,409,

samt att vattensågarne i Medelpad och norra Ångermanland, deribland Husom, med icke mindre än 12 ramar, i samma proportion försåga timmer. För att skaffa arbete åt alla dessa sågar användas alla möjliga utvägar, stundom sådana, som sedermera förorsaka långvariga tvister och rättgångar. För ångsågarne och de större vattensågarne inköpas hela skogsområden, med rättighet till deras afverkning på 50 år, hvilka köp äro menliga, synnerligen för skogarne i nedre landet, der någon egentlig transportkostnad icke kommer i fråga, samt således äfven ung och omogen skog, som användes till ved, borttages, hvarigenom trakterna, när de till hemmanen återfalla, äro alldeles kala samt med ris och qvist så betäckta, att plantorna förqväfvvas och många mansåldrar åtgå, innan någon återväxt är att påräkna. Inom fjellsocknarne åter äro dessa köp mindre skadliga, då i de flesta fall endast gröfre träen och mogen skog hugges, emedan värdet af smärre träen icke motsvarar huggnings- och transportkostnaderna. Afverkningen på de sålunda inköpta skogstrakterna pågår med sådan ifver, att landets arbetspersonal dertill icke är tillräcklig, hvarför Dalkarlar, Wermländningar och Småländningar till icke ringa antal blifvit för ändamålet införskrifne. Frestelsen att på en gång åtkomma betydliga penningesummor är så stor, att den icke kan motstås af allmogen, ehuru denna förutser den olyckliga belägenhet, hvari landet genom skogarnes uthuggning ofelbart kommer att försättas, och att faran förutses kan bedömas deraf, att en socken, hvars hemmansägare, med få undantag, försålt sina skogar på femtio års afverkning, uti en

underdånig ansökan sjelfve yttrat, att »när skogen blifvit uthuggen, är socknen obeboelig.»

Hvad som i lika, om ej högre, grad än skogsköpen befordrar skogsförödel-sen, är rättigheten att anlägga salusågar inom fjelltrakterne, hvilken rättighet äfven å de flesta ställen, der belägenheten sådant medgifver, begagnas, ty vid dessa sågar afverkas vanligen sådana trän, som icke med fördel kunna afsättas till de större såg-verken, ja ofta så omogna trän, att icke en gång ett enda dugligt till utskjeppning tjenligt bråde af stocken erhålles.

När man i öfvervägande tager alla nu nämnde omständigheter, när man vidare besinnar hvilken massa af ved och kol som årligen fordras för jernbrukens, glasbru-kens, tegelslageriernas, ångqvarnarnes och de årligen sig förökande ångfartygens, äfvensom en del andra inrättningars behof, hvilka kvantiteter af brännved, som dels förbrukas i landet, dels afföres till Stockholm, är det sannerligen icke utan skäl, som skogsbrist befaras.

Från Länet har äfven under sista qvinquennium afförts brännved, för hvilken, till erhållande af premier, enligt Kongl. brefven den 31 Januari 1822 och den 24 Mars 1824, pass utfärdats, men denna industri har, såsom mindre lövande än bjelk-huggningen, mer och mer minskats, samt slutligen alldeles afstannat, sedan premierna enligt Kongl. brefvet den 4 Maj 1852 för åren 1853 och 1854 förminskats till hälften och med sistnämnde år upphört.

Huru mycket virke, som årligen afföres antingen till Stockholm, att derifrån utrikes exporteras, eller till andra inrikes orter, kan lika litet nu, som under förra qvinquenniet, med någon tillförlitlighet uppgifvas, men från tullplatserna inom Länet hafva till utrikes orter direkt utskjeppats följande skogsprodukter:

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Bandstakar, stycken	7,108.	7,591.	4,343.	4,343.	3,913.	27,298.
Bjelkar och spar-						
rar, st.	91,054.	123,121.	153,578.	160,401.	164,892.	693,046.
Bräder, hel-, tolfter	110,244.	124,880.	105,755.	158,601.	129,005.	628,485.
d:o, half-, d:o	5,615.	7,521.	9,902.	16,018.	9,284.	48,140.
Brädstump, d:o	53,640.	51,788.	56,598.	30,089.	65,549.	257,664.
Master och Spi-						
ror, st.	5,397.	5,399.	3,690.	3,057.	3,361.	20,904.
Spakämnen, dussin .	75.	71.	45.	43.	29.	263.
Ved, famnar	804.	809.	950.	1,076.	995.	4,634.
Årämmen, par . . .	4,902.	5,091.	5,262.	3,100.	3,095.	21,450.
Tjära och beck, tr	1,011.	2,606.	1,233.	5,892.	10,184.	20,926.
Pottaska, L& . . .	3,038.	—	—	—	879.	3,917.

Jemför

Jemför man nu denna utskeppning, hvars värde kan antagas ungefärligen hafva utgjort:

år 1851	B:ko R:dr	1,711,600.
» 1852	» »	2,017,600.
» 1853	» »	1,932,000.
» 1854	» »	2,537,300.
» 1855	» »	2,302,300.

Summa B:ko R:dr 10,500,800.

eller i medeltal 2,100,160 R:dr om året, med utskeppningen föregående qvinqvennum, så visar det sig att utskeppningen under sista qvinqvennum öfverstigit den under de föregående fem åren, nemligen:

	Utskeppning.		Utskeppade varors värde.		
	1846—1850	1851—1855	år	för hvarje år	Summa för qvinqvennet
Bandstakar, stycken	28,230	27,298	1846	875,000	3,872,000
Bjelkar och Sparrar, stycken . . .	283,780	693,046	1847	808,000	
Bräder, hel-, tolfter.	332,600	628,485	1848	499,000	
do half-, do	19,683	48,140	1849	657,000	
Brädstump, do	135,986	257,664	1850	1,033,000	
Läkter, do	10	—	1851	1,711,600	
Master och Spiror, st.	14,441	20,904	1852	2,017,600	
Spakämnen, st.	2,740	3,156	1853	1,932,000	
Timmer, st.	185	—	1854	2,537,300	
Ved, famnar	1,613	4,634	1855	2,302,300	
Ärämmen, par	8,582	5,091			10,500,800
Tjära, tunnor	3,300	20,926			
Pottaska, L.Ö.	—	3,917			

I sammanhang härmed bör äfven uppgifvas det inom de olika orterna under qvinqvennet gängse priset på sågtimmer, hvilket, såsom naturligt är, ökas i den mån fällningsorten är belägen på längre eller kortare afstånd från sågverket; och lika naturligt stegrats i måu af den ökade afsättningen. Ifrån 12 à 16 sk. stocken, som

det var för tio år sedan, betalas denna nu med 32 sk. å 1 R:dr Banko, då skillnaden emellan gran- och furutimmer vanligen är 33½ procent. Priserna på plankor hafva varit väsendtligen olika på olika ställen inom Länet, i mån af platsernes af lägsenhet från skeppningsorten, såsom:

		Medelpad.	Södra Ån- gertmanland.	Norra Ånger- manland.
år 1851	B:ko R:dr	5	4½ å 7	7½
» 1852	» »	4½	5 å 8	9
» 1853	» »	5	6 å 9½	12
» 1854	» »	7½	6½ å 10	12½
» 1855	» »	8	5 å 8	11½

Priserna å bräder hafva äfven varierat emellan 32 sk. å 1 R:dr per tolt i Södra Ångermanland, emellan 1 R:dr och 2 R:dr 32 sk. i Norra Ångermanland och emellan 3 och 5 R:dr i Medelpad.

Löfskogen är vid och intill segellederne nästan aldeles uthuggen, och sedan svedjande, hvarigenom dess uppkomst vanligen befordrats, numera betydligt minskats, blir den allt mera sällsynt. Inom fjellsocknarne och från segelled aflägsna orter finnas på många ställen ganska vackra löfskogar, men dessa kunna icke annorledes tillgodogöras ägarne, än genom pottaske-bränning, löftägt eller skaf åt kreaturen.

Till tjärubräkning är det, enligt Kongl. brefvet den 26 Juni 1844, en hvar medgifvet att i de norra Länen, efter utsyning och under fastställda kontroller, från Kronans marker afhemta vindfällan, stubbar och rötter. Ut i denna tillåtelse begärde Rikets Ständer vid 1853 års riksdag den ändring, att allmogen icke må ifrån denna näringsgren utestängas, men, då tjärubräningen i Wester-Norrlands Län icke utgör någon hultvudnäring, anser Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den så mycket mindre här böra inskränkas, som erfarenheten under flera år visat, att den utöfvats endast af torpare och iohysesfolk samt nybyggare och på intet ställe drivits i större skala, ehuru Hushållningssällskapet, af de för ändamålet anvisade medel, icke sparat uppmuntringar för dess uppdrifvande. Emedlertid är det otvifvelaktigt, att denna näringsgren, rätt handhafd, skulle medföra icke allenast lön för mödan, utan äfven en icke obetydlig vinst. Pottaske-tillverkningen har under qvinqvenniet endast ett år varit någorlunda betydlig, men sedermera minskats, ehuru för uppmuntrande äfven af denna näringsgren premier utdelats; men, så länge afverkningen af skogarne så ohejdadt som nu fortgår, äro de personer få, som vända sin håg från denna mera vinstgifvande rörelse till den mindre gifvande tjär- och pottaske-tillverkningen, ehuru materialier för denna finnas öfverallt i ymnighet att tillgå.

Att det icke ligger i den fåtaliga kronobetjeningens makt, att på en sträcka af nära 220 kvadratmil bevaka de stora kronoskogarne mot åverkan, har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande vid flera tillfällen anført; likasom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande vid dessa och flera andra tillfällen, bland annat i de föregående underdåniga femårs-berättelserna, önmäلت Länets behof af en talrik skogsbetjening, samt, i följd af nådig befallning, uppgifvit icke allenast det antal skogsbetjente, som erfordras, utan äfven förslag till aflöning och instruktion för dem. Särskildt har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uti allmän kungörelse varnat Länets invånare mot skogsåverkan, äfvensom Hushållningssällskapet hos Kongl. Maj:t gjort underdånig framställning om behofvet af en förändrad skogslagstiftning. Hufvudsaken vore om skogsägarna ville iakttaga att den årliga afverkningens storlek lämpades efter skogens årliga tillväxt: att afverkningen skedde i en sammanlöpande ordning, trakt efter trakt: att vid skogsfällning kvarlemnades tillräckligt antal fröträd: att de afverkade fälten skyddades från kreatursbete till dess ungskogen nått tillräcklig höjd: att endast mogen och till behörig groflek kommen skog skördades, och således allt hygge till afsalu af sparrar, spiror och årännen upphörde, samt att alla kala fläckar, som kunde bära skog, sattes i skogbärande tillstånd. Iakttoges dessa enkla erinringar och skogsåverkan blefve be-lagd med högre ansvar, än som nu är fallet, lider det ingen tvifvel, att skogssköf-lingen skulle, om icke upphöra, åtminstone betydligt aftaga.

I sammanhang med berättelsen om skogarne är afvittringsverkets behandling oskiljaktig. För hvad i detta afseende blifvit tillgjordt intill 1850 års slut har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande uti sist afgifna underdåniga femårs-berättelse *) fullständig redogjort och hoppas att uti denna underdåniga berättelse kunna visa, att en del af de i förra berättelsen omnämnda olägenheter under sist förflutna qvinqvennum blifvit afhulpen. Sedan nemligen Rikets sist församlade Ständer anvisat ett anslag af 8,000 R:dr Banko för afvittringsverkets påskyndande, samt Kongl. Maj:t nådigst behagat förordna att detta anslag skulle användas för Wester-Norrlands Län, hafva afvittrings-ärendena der blifvit från medlet af år 1855 handlagde af särskildt nådigst tillförordnade styresman och föredragande samt 6 afvittringslandtmätare, hvarigenom ärendet erhållit en raskare fortgång, så att, om, såsom jag hoppas, nödigt anslag äfven vid kommande riksdagar erhålles, afvittringen, hvars slut förut icke kunde förutses, skall inom en icke långt aflägsen framtid bringas till fullbordan. Under det nu slutade qvinqvenniet hafva afvittringsarbetena blifvit af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande genom utslag afslutade: 1851 för Borgsjö, 1852 för Wiksjö, 1853 för Indals och Haverö, samt 1855 för Anundsjö socken, hvarförutan innevarande år Hellgums och

*) Sid. 44 och följ.

Ramsele socknar på samma sätt afslutats; beroende alla dessa med flera socknars afvittringsverk nu på högre pröfning. Under qvinqvenniet är äfven Säbrå sockens afvittringsverk af Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-kollegium fastställt. För närvarande äro afvittringarne afslutade och fastställda i **14** socknar. På Kongl. Maj:ts eller Kongl. Kammar-kollegii pröf-

ning beroende	8	»
Under handläggning af afvittringslandtmätaren	3	»
På Ägoskillnads-rätts eller Högsta Domstolens pröfning beroende	2	»
Återförvisade samt påbörjade afvittringar, som ännu ej hunnit slutligen afgöras	10	»

varande i öfriga socknar antingen skog icke att afvittra. eller afvittringen icke påbörjad. Kostnaden för afvittringen har under qvinqvenniet varit följande:

Arfvoden och Resepenningar	B:ko R:dr	17,844:	21.	4.
Handtlangningskostnad	»	1,044:	17.	—
Gode mäns m. fl. ersättning	»	1,308:	13.	—
Diverse utgifter	»	427:	3.	6.

Summa B:ko R:dr **20,624:** **6.** **10.**

eller i medeltal för hvarje år. » » **4,124:** **39.** **9.**

e) *Bergshandteringen.* Af den jernmalm, som vid bergsbruken inom Länet bearbetas, brytes föga inom Länet eget område, ty jernmalms-skärpningarne på Ulföu uti Nätra sockens skärgård, hvilka föra en svag och svårsmält titanhaltig jernmalm, hafva under qvinqvenniet icke blifvit arbetade, utan varit genom erhållen hvilostånds-resolution förvarade. En på Topptallsberget uti Nordmalings socken af Ångermanland inmutad jernmalms-anledning har sedan år **1854** varit under arbete, hvilket, ehuru Nordmaling numera tillhör Westerbotteas Län, här anmärkes, enär brytningen skett inom Ångermanlands i öfrigt till Wester-Norrlands Län hörande landskap. Under qvinqvenniet hafva af Bergmästaren i orten mutsedlar blifvit meddelade å följande antal dels nya malm- och mineral-anledningar, dels förut bearbetade, nemligen:

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Å nya malm- och mineral-anledningar:						
Silfver- och blymalm	—	—	—	1.	—	1.
Kopparmalm	2.	2.	—	—	—	4.
Jernmalm	1.	—	—	—	—	1.
Qvarts	1.	—	1.	—	—	2.
Summa	4.	2.	1.	1.	—	8.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Å förut bearbetade ställen:						
Kopparmalm	1.	3.	4.	—	—	8.
Ställsten	1.	—	—	—	—	1.
Kopparslaggvarp.	—	2.	1.	—	—	3.
	<hr/>					
Tillsammans	2.	5.	5.	—	—	12.
Eller summa mutsedlar	6.	7.	6.	1.	—	20.
Tillägges härtill antalet af de mutsedlar, hvilka blifvit uttagna under näst föregående qvinqvennium						28,
uppkommer det betydliga antalet af						48;

men det måste medgifvas, dels att de flesta af dessa malm-anledningar hafva under bearbetningen visat sig så föga gifvande, att de måst öfvergifvas, dels att flere af de personer, som trott sig hafva funnit och äfven inmutat malmanledningar, icke haft nog förmåga att sätta arbetet i gång. År 1853 utfärdade Kongl. Bergs-kollegium tillåtelse att på Fröstdals hemmans mark i Nätra socken af Norra Ångermanland anlägga en kopparhytta för tillgodogörande af malm från åtskilliga inom orten uppfunna anledningar, men detta verk, ehuru anlagdt och styrdt af sakkunnige personer, har ännu föga fått skörda vinst af sina dryga utgifter, helst verket, efter att endast $1\frac{1}{2}$ vecka hafva varit i gång, den 28 Mars 1854 hemsöktes af eldsvåda, hvarigenom hyttan förstördes.

Hvilostånd hafva under qvinqvenniet blifvit på viss tid meddelade för följande antal malmanledningar inom Länet, nemligen:

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Silfver- och blymalm	1.	—	1.	—	—	2.
Kopparmalm	1.	—	—	—	—	1.
Jernmalm	2.	—	1.	—	5.	8.
	<hr/>					
Tillsammans	4.	—	2.	—	5.	11.

De inom Länet varande fem masugnar, nemligen Galtströms i Njurunda socken, Lögdö i Ljustorps, Söderfors i Attmars, Bollsta i Ytterlännäs och Utansjö i Högsjö socken, hafva under qvinqvenniet, dock icke alla under hela tiden, varit i gång, hvaremot de år 1843 privilegierade masugnar vid Björkä bruk i Öfverlännäs' och Forsse bruk i Långsele socken ännu icke kommit i gång. Nedannämnde uppgift visar huru tackjernsblåsningen under qvinqvenniet bedrivits:

	Masugnar i gång.	Blåsningstid.		Tackjers- tillverkning.	Antal fyrdygn.	Tionde- tackjern.		
				Tackjersvigt.		Tackjersvigt.		
År 1851	4	651	7	12,762	40	224	14	19
» 1852	5	898	9	21,465	40	371	18	14
» 1853	4	437	15	9,979	32	152	16	2
» 1854	4	381	14	9,979	24	215	16	12
» 1855	4	396	17	8,744	82	78	18	16
Summa	—	2,765	14	62,929	218	1,044	5	3
hvaraf medium för året gör . . .	—	553	3	12,586	44	208	17	1
Jemföres detta belopp med medel- talet under föreg. qvinqvennum	—	513	8	10,978	29	165	1	17

så befinnes tillverkningen under det sist tillryggalagda qvinqvennet vara ökad per medium med 1,608 skeppund om året, likasom Kronans tionde-tackjern under samma tid tillökats med cirka 45 skeppund årligen, i medeltal räknadt. Härvid gäller dock samma anmärkning, som uti förra femårs-berättelsen, att tionde-tackjernet, enligt Kongl. Kungörelsen den 29 November 1844, angående nedsättning under viss tid af den för tackjernstillverkningen utgående tionde-afgift, utgör endast hälften af det belopp, som efter fastställda grunder eljest skolat utgöras: att de utförda tiondebeloppen blifvit lösta med penningar, enligt det af Kongl. Kammar-kollegium, Statskontoret och Bergs-kollegium fastställda pris, nemligen 7 R:dr för år 1851, 6 R:dr 24 sk. för åren 1852 och 1853, 6 R:dr 36 sk. för 1854 och 7 R:dr för år 1855, samt att Galtströms, Lögdö och Bollsta masugnar åtnjutit den för svagare malmsfång, genom Kongl. brefven den 21 Juni 1826 och den 5 Juni 1839 tills vidare beviljade nedsättning till 3 R:dr 32 sk. skeppundet. Vid tackjernstillverkningen äro blandade malmer använda, nemligen från Utö, Wigelsbo, Herrängs, Jerna och Norbergs m. fl. grufvor. Blandningen har per medium lemnat 41 procent tackjern och åtgången af kol har i olika masugnar varierat emellan 10 och 14, samt i medeltal uppgått till 11½ tunnor per skeppund tackjern.

Jemför man hvarje års tackjersblåsning inom Länet, fördelad på årets alla blåsningdygn, så befinnes att, då under förra qvinqvennet 1846—1850 blåsningstiden per medium var 513 dygn för ett tillverkningsbelopp af i medeltal 10,978 skeppund, medelproduktionen för hvarje blåsningdygn uppgått till 21.38. och för 1850 af 12,636 skeppund på 509 dygn till 24.83. hvaremot 1851 per dygn tillverkats i medeltal 19.60.

1852	23,90.
1853	22,78.
1854	26,12.
1855	22, 3.
och per medium under nu slutade qvinqvennum skeppund för hvarje blåsingsdyga.	22,76

Under de fem år, som denna underdåniga berättelse omfattar, hafva vid masugnarne i Länet följande qvantiteter gjutgods blifvit tillverkade:

år 1851	83.
» 1852	105.
» 1853	99.
» 1854	278.
» 1855	516.

eller tillsammans 1,081

skeppund tackjernsvigt, utgörande i medeltal 216 skeppund årligen, eller vid pass 34 mera än föregående qvinqvennum, då tillverkningen utgjorde 908 skeppund, med ett medeltal af 182 skeppund för året.

De inom Länet varande stång-ämnesjerns- och manufakturverk bade vid 1855 års utgång följande antal hamrar och härdar:

	Stång- och hammarverk.		Manufakturverk.	
	Hamrar	Härdar	Knipp-hamrar	Spik-hamrar
I Medelpad	24	33	14	13
I Södra Ångermanland	15	24	14	18
I Norra do	5	6	2	4
Summa	44	63	30	35

Stång- och ämnesjernstillverkningen har under qvinqvennet bedrifvits sålunda vid Länets smidesverkstäder:

	Med bestämd tillverkningsrätt.					Med oinskränkt tillverkningsrätt.				
	Smält-härदार.	Stång- och ämnesjernas-tillverkning.	Hammar-skatt å pri-vilegierade smidet.			Smält-härदार.	Stång- och ämnesjernas-tillverkning.	Erlagd Hammar-skatt.		
år 1851	47	23,442	225	1	12	21	12,279	102	13	19
» 1852	35	16,335	157	4	17	32	17,939	143	18	11
» 1853	31	12,337	138	4	17	35	18,960	164	16	8
» 1854	30	10,739	125	15	—	35	19,607	168	12	9
» 1855	22	8,767	88	—	—	41	21,490	203	15	—
Summa	165	71,620	734	6	6	164	90,275	783	16	7
Medium	33	14,324	146	17	5	33	18,055	156	15	5

Då nu tillverkningen under qvinqvenniet utgjorde per medium vid 66 härदार 32,379 skeppund, men under föregående qvinqvennium vid 72 härदार 31,934 skeppund, har, ehuru härदारernas antal varit 6 mindre, tillverkningen stigit med 445 skeppund om året i medeltal.

Jernmanufaktur-tillverkningen har under qvinqvenniet varit i skeppund bergsvigt:

år 1851	3,060.
» 1852	2,609.
» 1853	2,793.
» 1854	3,022.
» 1855	3,322.)*

Summa 14,806

eller per medium årligen 2,961,

hvilken summa, jemförd med medeltillverkningen under förra qvinqvenniet, 2,541 skeppund, visar att tillverkningen under de sednaste fem åren stigit med vid pass 420 skeppund om året.

Under sednaste qvinqvennium hafva följande partier jern blifvit från Länet exporterade till utrikes orter, nemligen:

*) Inberäknade 229 Sk& metalbult och spik, tillverkade vid Sidsjö eller Pettersberg, nära Sundsvall.

	Hernösand.			Sundsvall.			Summa.		
	Skē.	Lē.	ē.	Skē.	Lē.	ē.	Skē.	Lē.	ē.
år 1851	5,786:	7.	10.	11,249:	13.	—	17,036:	—	10.
» 1852	4,681:	19.	10.	10,086:	1.	5.	14,768:	—	15.
» 1853	8,184:	3.	13.	13,177:	16.	15.	21,362:	—	8.
» 1854	4,072:	16.	12.	12,157:	—	—	16,229:	16.	12.
» 1855	8,181:	7.	10.	10,873:	6.	10.	19,054:	14.	—
Summa	30,906:	14.	15.	57,543:	17.	10.	88,450:	12.	5.
eller i medeltal	6,181:	6.	19.	11,508:	15.	6.	17,690:	2.	5.
Då nu medelexporten för förra qvinqvenniet endast var	3,055:	2.	4.	7,983:	11.	16.	11,018:	14.	—
har exporten 1851—1855 ökats per medium med	3,146:	4.	15.	3,525:	3.	10.	6,671:	8.	5.

hvarförutan under begge qvinqvennierna högst betydliga partier jern ifrån Länet afskickats till Stockholm, att derifrån till utrikes orter utskeppas. Utom det inom Länet åstadkomna tackjernet, hafva stångjernsverken förbrukat tackjern från Norberg, Norrbärke, Nya Kopparberget och Nora.

Under år 1855 hafva varit använde: vid masugnarne 37, vid Forsse gjuteri 2, vid stångjernsverken 215 och vid manufakturverken 115, eller tillsammans 369 ordinarie arbetare; men en stor mängd sysselsättas dessutom dels med körslor, dels med kolning. Medelåtgången af kol har varit 19 tunnor per skeppund stångjern och minsta qvantiteten, 16 tunnor per skeppund, är konsumerad för smidet vid Granninge.

Såsom totalomdöme om bruksrörelsen under qvinqvenniet kan sägas att, ehuru kolen under samma tid måst högre betalas än under föregående qvinqvennium, samt oansedt malmen behöft hemtas från aflägsnare grufvor, afsättningen dock varit förmånligare, synnerligen under åren 1854 och 1855, då jernet stigit i värde.

f) *Fabriker, bruk och andra näringar, hvilka icke tillhöra bergsrörelsen, äro:*

1:o Glasbruken på Sandö och i Skönvik hafva under de sednaste fem åren icke lemnat den afkastning, som fordrats för deras drifvande med fördel. Det på Sandö, hvarvid 15 arbetare begagnas, har varit i gång sex månader hvarje år och i medeltal lemnat en tillverkning af 325 kistor fensterglas, hvars försäljningspris svarat emot 14,220 R:dr Banko. Skönviks glasbruk, som under de fyra första åren af qvinqvenniet hade sex à åtta verkstäder i gång och gaf en årlig tillverkning, som i medeltal uppskattades till 20,800 R:dr Banko, var under år 1855 nedlagd, emedan ägarne

ansågo, det verket, som för hvarje verkstad konsumerar omkring 250 famnar ved, hvilka från kringliggande socknar måste uppköpas, vid de å brännmaterialet högt uppjagade priserna, som varit rådande, icke kunna med någon behållning drifvas. Ader-ton arbetare äro emedlertid der mantals- och skattskrifne.

2:o Pappersbruk vid Westanå och Stångeå i Njurunda socken, under samma ägare förenade, hafva under qvinqvennet tillverkat papper för omkring 4,000 R:dr Banko årligen; och bör det anmärkas att med pappersbruket i Westanå blifvit förenad en, af vattnet äfven drifven, spånsvarf, med hvilken taktäckningsämne af 1 alns bredd och omkring $\frac{1}{2}$ dels tums tjocklek skäres utaf en enda stock, asp, tall eller gran, till 20 å 30 alnars längd, allt efter stockens tjocklek.

3:o Tegelbruk finnas 4 i Södra Ångermanland, nemligen:

Solum å Hernön, der	80,000,
Utansjö i Högsjö socken, der	15,000,
Warglunds å Hemsön, der	75,000, och
Norrlands i Bjerträ socken, der	90,000

tegel årligen tillverkats; och äro dessa tillsammans 260,000 tegel inom orten försålde för ett pris af 30 R:dr Banko per tusende.

4:o Skeppsbyggeri utgör en för orten högst vigtig näringsgren och nya varf uppstå derföre öfver allt, der belägenheten sådant medgifver. Utom de i städerna befintliga skeppsvarf, om hvilka längre fram skall nämnas, äro sådana anlagda uti större skala i Wifsta och Svartvik, bägge i Medelpad, samt dessutom på flera andra ställen. Under de sednaste fem åren äro följande antal fartyg och båtar af fem läster och derutöfver byggda:

	Antal Arbetare.	Antal Fartyg.	Sammanlagdt lästetal.	Värde.	
Vid Wifsta i Medelpad	170.	7.	1,653.	307,458:	—
» Svartvik i d:o	85.	9.	2,001.	269,900:	—
» Bondsjö i Södra Ångermanland	—	6.	807.	205,666:	32.
» Åbord i d:o	—	1.	147.	27,000:	—
» Korfhama i d:o	—	1.	320 $\frac{1}{2}$.	60,000:	—
» Barsviken i d:o	—	2.	175.	50,000:	—
Inom Nora socken i d:o	—	4.	76.	7,750:	—
» Bjerträ socken i d:o	—	4.	187.	16,853:	16.
» Ytterlännäs socken i d:o	—	1.	20.	3,000:	—
» Sollefteå socken i d:o	—	1.	30.	5,000:	—

5:o Bland öfrige anläggningar böra anmärkas: 1 färgeri i Medelpad med 2 arbetare och 500 R:drs årlig medelafkastning, samt 2 sådana i Södra Ångermanland med

3 arbetare och 3,300 R:drs tillverkningsvärde, några garfverier och vadmalsstampar, ett replageri, samt 7 stycken kalkugnar på Alnön, hvilka under de sednare åren lemnat god afkastning till förhöjda priser.

Antalet af handverkare och gerningsmän på landet med deras arbetare har under de sednaste fem åren varit följande:

	Handverkare,		Gerningsmän.	
	som hålla verkstad.	Arbetare.	Mästare.	Arbetare.
år 1851	1	—	443	68
» 1852	—	—	428	76
» 1853	—	—	488	99
» 1854	—	—	509	137
» 1855	—	—	520	105

g) *Väfnadsslöjden* bedrifves i Medelpad och Södra Ångermanland endast till husbehof, hvaremot i Norra Ångermanland icke obetydliga partier tillverkas för afsalu. Man antager att af de inom Länet tillverkade lärfter blifvit afyttrade:

år 1851	458,000.
» 1852	459,000.
» 1853	398,630.
» 1854	444,000.
» 1855	425,000.

eller tillsammans alnar 2,184,630,

som gifver ett medium af 436,926 alnar om året.

De genom Kongl. Kungörelsen den 22 Februari 1762 påbudna premier för den finare lärftstillverkningen utgå ännu och hafva under qvinqvenniet utgått på följande sätt:

	Alnar lært uti									Summa alnar.	Premiernas belopp i Banko.		
	1:sta klassen.	2:dra klassen.	3:dje klassen.	4:de klassen.	5:te klassen.	6:te klassen.	7:de klassen.	9:de klassen.	10:de klassen.				
år 1851. . .	29,444	39,988	37,253	27,184	8,417	1,122	—	—	—	143,408	3,466	19	—
» 1852. . .	29,231	40,214	38,902	22,716	7,027	1,459	—	—	—	139,549	3,334	22	—
» 1853. . .	35,487	43,969	39,763	22,647	6,030	1,426	—	—	—	149,322	3,492	47	—
» 1854. . .	26,940	29,360	21,156	9,090	3,043	908	—	—	—	90,497	2,016	18	3
» 1855. . .	19,684	30,502	27,413	15,294	3,839	773	—	—	—	97,505	2,291	33	9
Summa	140,786	184,033	164,487	96,931	28,356	5,688	—	—	—	620,281	14,601	44	—
Jemförelse:													
1846—1850	140,486	172,868	162,013	111,774	33,919	7,444	—	—	—	628,504	15,055	15	6
1841—1845	175,489	230,058	194,974	125,569	34,202	8,557	71	137	117	769,174	18,158	33	6

Häraf synes att den finare lärtstillverkningen mer och mer minskas, samt att någon tillverkning af lärfter i 7:de, 8:de, 9:de och 10:de klasserne icke hvarken under sist förflutna eller näst föregående qvinquennium blifvit anmäld till premium. Å ena sidan är det naturligt, att lärtstillverkningen för hand icke skall kunna täfla i pris med machintillverkningen, men å den andra måste det ock medgifvas, att Norrländningarne icke tillegnat sig de nyare methoderna för linets sortering och väfvens appretering, som göra den utländska fabrikationen mera begärlig.

h) *Jagt* idkas icke särdeles och i Länet städer är det stundom ganska svårt att erhålla villebråd till köps. Det som skjutes upphandlas af uppköpare, hvilka dermed begifva sig till Stockholm, der den på handel begifna Norrländningen anser sig få sin vara bättre betald, ehuru sådant ofta slår felt. Uti Herrnösand har till eftersyn af jagtförfattningarnes efterlefnad ett jagtförbund förbildet år bildat sig.

Skjällfångsten, ehuru uppmuntrad af Länet's Hushållningssällskap, har haft föga framgång och skullgång efter rofdjur anställes sällan. Endast ett större skall har under qvinquenniet ägt rum; och under denna tid har följande antal rofdjur blifvit fångade och dödade:

	Vilfräs.	Björnar.	Vargar.	Varglon.	Lodjur.	Räfvar.	Mårdar.	Jerf.	Gräfsvin.	Uttrar.	Skjalar.	Hökar.	Ugglor.	Glador.	Örnar.	Ulvar.
år 1851	—	8	2	—	15	185	16	—	—	1	49	23	—	—	—	—
» 1852	—	7	2	12	—	196	17	—	—	7	26	—	—	—	28	—
» 1853	—	1	—	—	22	221	22	1	—	10	47	17	—	1	—	—
» 1854	—	2	2	1	—	18	256	22	—	2	50	8	—	—	—	1
» 1855	—	2	2	1	5	11	283	25	—	1	4	58	2	—	—	—
Summa	4	20	6	17	66	1,141	102	1	1	24	230	102	2	1	28	1
1846—1850	1	31	18	1	27	1,112	151	—	—	9	256	17	—	—	—	—

Elgar finnas i obetydligt antal inom Länet och deras fällande är i författningarne förbjudet. Ett och annat vid Häradsrätterna förekommande mål visar dock att brott emot dessa författningar varit begångna.

i) *Fiske*. Strömming, lax, sik, ål och nejonögon äro de vanliga fisksorterna, som här fångas. Fiskerskapets klagan, att fisket allt mer och mer aftager, fortfar ännu, likasom den ömsesidiga klagan, som föres: af sågverksägarna, att fiskena hindra

flottningen, och af fiskerskapet att den ifrån sågarne fallande spån ej behörigen tillvaratages, utan utfaller i vattnet och förstör fiskena, ännu förspörjes. I sednare afseendet hafva äfven åtal mot en och annan sågverksägare ägt rum.

Försök att på artificiellt sätt frambringa fisk hafva, i grund af utkomna beskrifningar, af enskilde blifvit gjorda, men icke ägt rum i större skala. Bland de binnärningar, som företrädesvis behöfva uppmuntras, förtjenar nämnas vinterfiske, som här i landet är aldeles försummadt; och efter uppdrag af Hushållningssällskapet har, med Kongl. Landbruks-akademiens bifall, Friherre G. C. Cederström förliden sommar undersökt de förnämsta af Länets fisken, samt dervid äfven meddelat fiskerskapet en och annan nyttig anvisning till förbättring af fiskesättet.

Vid 1855 års slut funnos inom Wester-Norrlands Län åtta kronofisken, för hvilka inflöto de i kolumnerna här nedan utförda årliga arrenden:

	Lax.			Sik.			Ål.		Strömning.			Nejonögon.		Arrenden.		
	Tr	L \mathcal{G}	Œ.	Tr	L \mathcal{G}	Œ.	L \mathcal{G}	Œ.	Tr	L \mathcal{G}	Œ.	st.	Rdr	sk.	rst.	
Medelpad . .	15:	4.	10.	—	—	—	—	—	2:	—	—	—	—	725:	30.	11.
Södra Ånger- manland. . .	2:	1.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94:	18.	6.
Norra d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	154:	9.	5.	—	—	1,753:	25.	8.
Summa	17:	5.	10.	—	—	—	—	—	156:	9.	5.	—	—	2,571:	27.	1.

År 1850 funnos

252 fisken med 6: 4. 15. 14: 4. 12. 69: 14. 167: 4. 5. 2,901. 5,401: 44. —

Under qvinqvenniet äro ur kronans jordeböcker och fiskelängder uteslutne 125 fisken, till skatte försålde 119, samt nya tillkomna fem fisken, hvilkas frihetsår ännu icke äro tilländalupna.

Markegångspriset å fiskvaror har under qvinqvenniet varit:

	Lax.						Sik.		Ål.		Strömning.		Nejonögon.	
	Bättre. 1 Tunna.		Fors. 1 Tunna.		Tuna. 1 Tunna.		1 Tunna.		1 Lisp.		1 Tunna.		100 st.	
år 1851 . .	46	—	38	—	46	—	24	12	3	20	10	—	1	—
» 1852 . .	50	—	42	—	50	—	24	—	3	16	9	18	1	—
» 1853 . .	55	—	44	—	55	—	24	32	3	16	14	8	1	—
» 1854 . .	50	—	40	—	50	—	25	—	3	16	12	16	1	—
» 1855 . .	53	16	43	16	53	16	33	16	3	24	14	—	1	—
Summa	254	16	207	16	254	16	131	12	16	44	59	42	5	—
Medium	50	41	41	22	50	41	26	12	3	18	5	11	46	2
1846—1850	41	42	37	23	41	42	22	9	3	16	5	10	30	5

af hvilken jemförelse visar sig att priset å alla fisksorterna, utom nejonögon, stigit, dock i verkligheten vida mera än hvad af markegångstaxorna kan inhemtas; och bör här göras samma anmärkning, som i afseende å spanmålen, att, sedan markegången sättes efter af markegångsättnings-männen aflagd ed, det åsatta priset mera närmar sig det verkliga, än förut varit fallet.

k) *Salpetertillverkningen* aftager allt mer och mer, samt svarar på långt när icke mot Statens kostnad för densamma. Nedanstående uppgift visar så väl tillverkningsbeloppen som kostnaden under qvinqvenniet:

	Tillverkade.			Kostnad.		
	L.ö.	ö.	lod.	R:dr	sk.	r:st.
år 1851	—	—	—	324:	12.	—
» 1852	9:	2.	—	336:	12.	—
» 1853	—	—	—	328:	—	—
» 1854	—	—	—	330:	2.	—
» 1855	4:	—	—	305:	24.	—
	Summa 13:			2.	—	1,624:
	eller per medium för år			2:	12.	13.
				324:	38.	9.

Då nu medeltalet var för åren 1846—1850 26: 15. 8. 538: 37. 6.
och för åren 1841—1845 224: 19. — 568: 43. 8,

så visar sig att salpetertillverkningen mer och mer förminskats, troligen en följd af den lätthet, hvarmed hvarje arbetsför person kan erhålla rikligare förtjenst vid arbetena i skogarne. Dock måste anmärkas att salpeter inom Länet tillverkats äfven åren 1851, 1853 och 1854, men att tillverkaren, för undvikande af besväret att sända den till Umeå, afytttrat varan i Örnsköldsvik.

l) *Handeln.* Om handeln gäller ännu hvad jag i min förra underdåniga berättelse *) anført. Ännu söker en och annan att, mot socknemännens önskan, tvinga sig till handelsrättigheters erhållande, och der denna nekas, uteblifva sällan underdåniga besvär öfver Konungens Befallningshafvandes vägran. Många af allmogen drifva handel med skogseffekter, hvilka dock ofta gå genom flera händer, innan de hinna lastageplatsen. I afseende på den Norrländska landtmän genom Kongl. brefvet den 19 Maj 1824, allmångjordt genom Öfverståthållare-embetets kungörelse den 5:te Juni samma år, medgifna handelsrättighet i hufvudstaden, har genom Kongl. brefvet den 29 September 1853 den nådiga förklaring blifvit lemnad, att samma kungörelse, så vidt den innebär föreskrifter, stridande mot de i handelsordningen gifna bestämmelser, till kraft och verkan upphört, samt att följaktligen stadgandet i samma ordnings 3

*) Sid. 68 och följ.

§ 1 mom. rörande deri nämnd handelsrättighets utöfning efter anmälan hos vederbörande magistrat, i afseende på den afgift, som för rättigheten erläggas bör, skall tillämpas äfven å Norrländske landtmän, som i hufvudstaden uti öppna salubodar eller ifrån andre upplagsställen försälja från landtbruket härflytande alster eller landtmanna-tillverkningar.

Till lättnad för handeln har Kongl. Maj:t, uppå Rikets Ständers derom gjorda underdåniga anhållan, i nåder tillåtit att ytterligare en karantänsplats får för de norra orterna anläggas, och har en sådan inrättning nu blifvit ordnad vid Lilla Åkerö, nära Tynderö-sundet.

Från och med år 1851 är marknaden i Anundsjö indragen, samt från och med år 1852 äro marknaderne i Arnäs och Själebad likaledes indragna; och i stället för dem tre årliga marknader hållna i Örnsköldsviks köping. År 1855 upphörde äfven marknaden i Borgsjö socken; och är det till fördel för landet, som alla dessa indragningar skett.

Under sist förflutna qvinqvennium har Konungens Befallningshafvande meddelat följande antal personer rättighet att på landet utöfva handel:

år 1851	—
» 1852	18.
» 1853	9.
» 1854	12.
» 1855	20.

Således under dessa 5 år tillsammans 59.
eller, då under föregående qvinqvennium sådan handelsrätt meddelades å 83,

under sist förflutna qvinqvennium å 24,
personer mindre än under det föregående, hvilken minskning är en följd dels deraf, att de första åren efter den nytkomna handelsordningen ett större antal genast anmälde sig, dels af de i sednare tider i afseende på landthandeln utkomna författningar, hvilka utöfvat ett välgörande inflytande. Hvad som än vidare skulle vara af ovedersäglig nytta är ett stadgande, det sökande till landthandelsrätts erhållande skulle dels egenhändigt hafva skrivit sin ansökan, dels om ägande kunskaper förete bevis af pastor, kronofogde eller länsman, emedan de bevis, som nu företes och blifvit utfärdade af för Konungens Befallningshafvande ofta ökände personer, stundom befunnits mindre trovärdiga.

Under qvinqvenniet har befunnits följande antal handlande, som i öppna bodar på landet försälja de i handelsordningen uppräknade in- och utländska varor, samt därför erlagt bevilling:

år 1851

	Handlande.	Betjening.	Bevilling.
år 1851	59	9.	671: —
» 1852	72.	6.	915: 24.
» 1853	91.	10.	1,151: 32.
» 1854	85.	12.	1,100: —
» 1855	100.	14.	958: 16.

Bevillingslängderna upptaga dock ett vida större än det här angifna antalet landthandlande, ty taxerings- och pröfnings-komitéerna åsätta många landtboer afgifter för handel, ehuru de bedrifva den utan tillstånd. Sålunda erlades bevilling år 1855:

	Handlande.	Bevilling.
I Medelpad	19.	118: 32.
I Södra Ångermanland	67.	623: 8.
I Norra do	53.	459: 8.
Summa 119.	1,201: —	
För år 1850 var förhållandet	74.	882: —

Landtmanna-seglationen har under qvinqvenniet varit idkad med följande antal fartyg och båtar af fem läster och derutöfver:

	Till utrikes sjöfart begagnade				Till inrikes sjöfart begagnade			
	Fartyg		Besättning		Fartyg		Besättning	
	Antal	Läster	Skeppare	Sjöfolk	Antal	Läster	Skeppare	Sjöfolk
år 1851	—	—	—	—	33	895	33	59
» 1852	—	—	—	—	31	758	32	61
» 1853	2	208	2	12	33	715	33	65
» 1854	2	143	2	8	31	729	31	55
» 1855	2	143	2	8	30	700	30	53

I afseende på lotsverket och hvad dermed sammanhang äger, är förhållandet lika med hvad som i förra berättelsen *) angifvits.

§ 4.

Politisk författning.

Kammarverk. Länet består af följande antal förmedlade hemman, fördelade i tre fögderier, nemligen:

	Skatte.	Krono.	Frälse.	Summa.
Medelpad	430 $\frac{679}{9,600}$	13 $\frac{95}{96}$	7 $\frac{565}{576}$	452 $\frac{1,187}{28,800}$
Södra Ångermanland	591 $\frac{13,041,851}{18,469,440}$	58 $\frac{127,694,239}{510,286,592}$	9 $\frac{67}{768}$	659 $\frac{451}{1,440}$
Norra d:o	514 $\frac{51}{2,880}$	16 $\frac{5}{52}$	— $\frac{1}{5}$	530 $\frac{1,441}{2,880}$
Summa	1,535 $\frac{1,489,228,589}{1,662,249,600}$	68 $\frac{19,216,045}{54,476,288}$	17 $\frac{925}{2,504}$	1,621 $\frac{24,617}{28,800}$

Under sist förflutna qvinqvennium har rekognitionsskog blifvit skattlagd till 1 $\frac{1}{2}$ mantal och under samma tiderymd äro 13 $\frac{173}{343}$; 93 $\frac{36}{56}$:dels mantal skatteköpta. Vid 1850 års slut utgjorde krononybyggenas antal 94, af hvilka under qvinqvenniet 16 ingått i hel och 6 i half skatt. Styrnäs sockens odisponerade allmänning, 4,254 tunnland 12 kappland, är anslagen till 4 nyhemmans upparbetande.

Efterföljande tabell visar antalet af bebyggda hemmansdelar och lägenheter:

	Medelpad.	Ångermanland.		Summa.
		Södra.	Norra.	
Hemmansdelar: Skatte	2,720.	2,781.	2,286.	7,787.
Krono	36.	138.	41.	215.
Frälse	42.	14.	6.	62.
Torplägenheter	1,910.	1,612.	1,212.	4,734.
Kyrkobetjenings, handverkarens, bruksarbetarens, backstuguhjons samt båtsmäns hushåll	956.	3,460.	1,916.	6,332.
Summa	5,664.	8,005.	5,461.	19,130.
Vid förra qvinqvenniets slut funnos	5,435.	6,637.	4,570.	16,642.

Således under de sednaste fem åren en till-

ökning af 229. 1,368. 891. 2,488.

Denna betydliga tillökning är till en stor del följd af de mer och mer tilltagande skiftesförrättningarne, hvilka, långt ifrån att hafva minskats, tvärtom länge skola

*) Sid. 71.

lemna sysselsättning åt de inom Länet stationerade landtmätare. Under qvinqvenniet hafva således af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelats förordnanden till följande antal landtmäteriförrättningar af åtskilliga slag, nemligen:

år 1851	138.
» 1852	138.
» 1853	188.
» 1854	160.
» 1855	176.
	800.

eller 277 flera än under föregående qvinqvennium, då antalet blott var 523. De utförda landtmäteriförrättningarne hafva varit:

	Antal laga skiften.	Antal diverse förrättningar.	Skiftade hemman-tal.	Affattade tunnland.	Skiftade tunnland.	Uppmätta rågångar, vägar etc. Alnar.	Utflyttade delägare.	Utflyttningsunderstöd.	
år 1851	46	67	50 $\frac{5}{16}$	59,545	62,516	2,773,524	47	2,286	—
» 1852	34	73	46 $\frac{3}{4}$	38,433	40,581	2,089,850	30	6,139	3 11
» 1853	43	78	50 $\frac{3}{4}$	48,880	64,545	2,814,322	34	4,124	6 1
» 1854	36	68	31	53,339	54,474	2,057,027	31	912	9 —
» 1855	38	77	40 $\frac{9}{16}$	84,834	85,232	2,779,468	45	3,832	30 —
Summa	197	363	219 $\frac{5}{16}$	285,031	307,348	12,514,191	187	17,304	1 —
Medium:									
1851—1855	39	73	44	57,006	61,470	2,502,838	35	3,460	38 7
1846—1850	44	68	51	46,617	53,201	2,214,355	40	2,901	38 9

Landtmäteripersonalen har derjemte varit sysselsatt med upprättande af sockenkartor, hvilket arbete så fortgått att, utom de sex socknar, för hvilka sådana kartor vid 1850 års slut voro allemnade och godkände, ytterligare 19 socknar äro på karta lagda och beskrifna. För materialernes samlande till beskrifningarne har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anbefallt kronobetjeningen att lemna landmätrarne all den handräckning de, utan åsidosättande af öfriga tjenstegöromål, kunna åstadkomma, och Länets Hushållningssällskap har genom utsedde deputerade, jemte förste landmätaren, granskat hvarje sockenkarteverk, innan det till General-landtmäterikontoret afsändts. I anseende till vigten för Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att äga tillgång till sockenkartorna, har Kongl. Maj:t, uppå min underdåniga hemställan, i nåder anslagit medel för kopierande af de kartor, som inlemnats före den tid, då det stadgades att

koncepterna skulle i provins-landtmäterikontoret förvaras; men hvad som saknas är en pålitlig länskarta, hvilken dock i en ej aflägsen framtid torde kunna åstadkommas.

Länets tre fögderier äro på följande sätt indelade.

	Socknar.	Kapellförsamlingar.	Länsmansdistrikter.
Medelpads fögderi	18.	—	8.
Södra Ångermanlands d:o	28.	3.	9.
Norra Ångermanlands d:o	13.	—	8.
	Summa 59.	3.	25.

hvarvid gäller samma anmärkning, som i förra underdåniga berättelsen, att flera af Länsmans-distrikterna innehålla större vidd än, till exempel, hela Blekinge Län. De vidsträckta resor, Länsmännen i dessa distrikter nödgats göra, hafva stundom medtagit en betydlig del af den lilla lönen, men dessa tjänstemän hafva nu erhållit någon tillökning i den förut allt för svaga allöningen.

Länets fördelning har icke varit rubbad sedan 1811, då Nordmalings socken, tillhörande Ångermanland, förlades under Westerbottens Län; och ehuru flyttningar af byar och hemman ifrån ena till andra socknen stundom sökas, bifallas de lyckligtvis sällan, emedan dylika flyttningar oftast åstadkomma förvillelser och förvecklingar i räkenskaper och förhandlingar. Såsom bevis derpå må åberopas förhållandet med Nordmaling, som ännu har och allt framgent kommer att hafva många gemensamma intressen med Ångermanland, till exempel skjuts, båtsmanshåll, m. m.

Huru Ångermanland och Medelpad i förra tider varit i jurisdiktioner indelade, äfvensom huru ny indelning i detta afseende år 1847 föreslagits, är i min förra underdåniga berättelse *) anfördt. Länet har nu 3 domsagor, nemligen Medelpads med 7, Södra Ångermanlands med 6 och Norra Ångermanlands med 4, eller tillsammans 17 tingslag; och för Ångermanland är särskild brottmålsdomare anställd.

Länsfängelse finnes i Hernösand och särskildt kronohäkte i Sundsvall, men synnerligen detta sednare är af så bristfällig beskaffenhet, att det är, snart sagdt, omöjligt att undvika rymningar derifrån. Vid särskilda tillfällen hafva framställningar skett om behofvet af åtminstone ett cellfängelse för Länet, och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande saknar icke hopp att detta behof snart kommer att afhjelpas.

I kyrkligt hänseende tillhör Länet Hernösands stift, samt är fördeladt i sex prestier, innehållande 34 pastorater, deraf 14 regala, 20 konsistoriella och 5 prebenden. Flera frågor hafva under qvinqvenniet förevarit om dels annexförsamlingars skiljande från moderförsamlingen, dels om komministraturs-flyttning, och dels om en

*) Sid. 76.

sockens delande i två församlingar; men de flesta af dessa frågor äro ännu oafgjorda. Vänliga gången, när kyrkobyggnad är i fråga, är med få undantag den, att församlingen, innan den kommer sig före med byggnadsföretaget, skall tvista ett tiotal af år, eller mera, om platsen, ofta, såsom de sjelfve medgifva, endast för att vinna tid, men lika ofta dertill uppmanade af någon ensidig och tvistlysten hemmansägare, som förstått att skaffa sig gehör inom socknen. Sedan platsfrågan är af Kongl. Maj:t afgjord — sällan stanna de tvistlystne innan alla instantierna äro genomgångna, — företaga de sig bygget och utföra det både kraftigt och väl. De många i sednare åren uppförda herrliga tempel vittna härom. Sällan begäres understöd genom kollekt och stambok.

Till förmån dels för komministrar, dels för skollärare, hafva afsöndringar från kyrkoherdarnes boställsjord under de sednare åren på flera ställen ägt rum.

Politi. Den i min sista underdåniga berättelse *) omnämnda byordning för Länet har äfven under nu utgångna qvinquennium utgjort föremål för öfverläggningar inom Länets Hushållningssällskap, som väl insett den nytta en del af stadgarne skulle medföra; men ock å andra sidan funnit att denna byordning innehåller flera mot sednare stadgar stridande föreskrifter. Likasom under det föregående qvinquenniet hafva, der behofvet så fordrat, uppmaningar och föreskrifter ifrån Kongl. Maj:ts Befallningshafvande utgått. Sockenämnderne hafva efter hand införlifvat sig i kommunalbestyren, dock är deras verksamhet ännu icke sådan, som författningarne äsyfta, hvilket är naturligt i en landsort, der ståndpersonernes antal är så inskränkt.

Brandstodsforeningen för Wester-Norrlands Län omfattas år ifrån år med mera förtroende. Ansvarighetssumman, som vid slutet af räkenskapsåret 1850 utgjorde 5,186,650 R:dr, har under qvinquenniet så ökat sig, att den utgjorde:

år 1851	5,748,310 R:dr.
» 1852	6,509,920 »
» 1853	7,051,280 »
» 1854	7,714,860 »
» 1855	cirka 8,000,000 »

och afgiften af försäkringstagarne har under denna tid endast varit: 41 sk. 8 r:st. för 1851, 41 sk. 8 r:st. för 1852, 33 sk. 4 r:st. för 1853, 1 R:dr 2 sk. för 1854 och 16 sk. 8 r:st. för 1855, eller i medeltal för hvarje år 36 sk. 8 r:st., hvaremot medeltalet för föregående qvinquennium var 1 R:dr 4 r:st. per tusende af försäkringsvärdet. Att få sin egendom tryggad för eldfara genom så ringa uppoffring, utgör en välgerning, som af hvarje förståndig erkännes; men det är dock, ty värr! att beklaga, det flere personer inom Länet finnas, som ännu icke kunnat förmå

*) Sid. 77.

sig att i inrättningen deltaga, likasom att äfven sådana finnas, som begärt att ur föreningen få utgå, för att bilda en särskild sockenförening, hvilken dock alltid skall blifva kostsammare att uppehålla.

Brandstod utgår ej lika öfver hela Länet; på några ställen fördelas den tingslagsvis, på andra utgöra flera tingslag gemensam brandstod, på andra hafva flera socknar förenat sig derom, men på de flesta ställen utgör hvarje socken ett brandstodsdistrikt för sig.

Uti allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet äro äfven en del åbyggnader inom Länet försäkrade. Enligt de offentliggjorda redovisningarne har förhållandet under qvinvenniet varit följande:

	Verkets ansvarighets- summa ökad med
år 1851	25,900 R:dr.
» 1852	53,900 »
» 1853	18,000 »
» 1854	84,060 »
» 1855	88,540 »

Enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning har städernas invånares uppmärksamhet blifvit fästad å vigten och fördelarne, så väl för dem sjelfva som för det allmänna, att låta brandförsäkra sina hus.

Helsovård. Länet, som hittills endast ägt 5 provincial-läkare, har, enligt Rikets Ständers underdåniga skrifvelse af den 16 November 1854, blifvit hugnad med aflöning för en sjette, hvilken kommer att få sin station i Fjellsjö socken, med distrikt af Liden, Junsele, Ramsele, Edsele, Bodum, Fjellsjö och Tåsjö socknar. Det har sin märkvärdighet att flera af dessa socknars invånare, ehuru de mer än en gång dyrt fått plikta för saknad af läkare samt användandet af kloka gubbar och kloka gummor, likväl visat sig motvilliga för den ringa uppoffring, som af dem varit fordrad, nemligen gemensamt bidrag för uppförande och underhållande af bostad åt den blifvande läkaren, en motvilja, som, härledd af allmogens vana att i det längsta motsätta sig hvarje, äfven den ringaste utgift för allmänna behof, kostat så väl ortens presterskap, som Konungens Befallningshafvande, icke ringa bekymmer att öfvervinna. Osäkert är likväl om någon läkare må finnas villig att, för den ringa lönen och de ännu ringare extra inkomsterna, nedsätta sig i en fjelltrakt.

Provincial-läkaren i Nätra har under qvinvenniet blifvit flyttad från Bjästa till köpingen Örnköldsvik, der han otvifvelaktigt är af behovet mera påkallad och för de hjälpbehöfvande mera tillgänglig. Ännu kvarstår den stora olägenhet, att den provincial-läkare, som har sin station i Sollesteå, med nådigt tillstånd bor i det 2

mil derifrån belägna Hurjom; men denne läkare, som nu är pensionsberättigad, torde snart ifrån tjensten begära afsked, då hans efterträdare kommer på sin rätta station, der apoteket är.

Apothek hafva hittills funnits, utom ett i hvardera af städerna Hernösand och Sundsvall, uti Nätra, Sollesteå och Torp. Det i Nätra är, likasom läkaren, flyttadt till Örnsköldsvik, och i Fjellsjö socken kommer, när läkare der varder anställd, ett filial-apotek till Sollesteå att anläggas.

Länet har tvänne allmänna sjukanstalter, nemligen lasarets- och kurhusinrättningarne i Hernösand och Sundsvall. Den förra har genom tillbyggnad blifvit högst betydligt utvidgad, så att den nu lemnar rum för 60 patienter, hvaremot i Sundsvall endast finnas platser för 12. Stadsläkaren i Hernösand är tillika hospitals- och lasaretsläkare, likasom ena stadsläkaren i Sundsvall tillika är lasaretsläkare. Nedanstående uppgift visar dels huru många patienter under året vårdats på lasarets- och kurhusinrättningarne, dels summan af utgifterne för hvardera inrättningen; hafvande kurhus-afgiften utgått, i Medelpad med 5 sk. under åren 1851, 1852, 1854 och 1855, samt med 4 sk. under år 1853, och i Ångermanland med 4 sk. åren 1851 och 1852, 5 sk. år 1853 och 6 sk. åren 1854 och 1855, hvilken sednare tillökning varit af behovet påkallad till betäckande af kostnaden för nybyggnaden.

	Hernösand.								Sundsvall.							
	Patienter.					Summa kostnad för inrättningen.			Patienter.				Summa kostnad för inrättningen.			
	Beläande.	På Nybergiska frisångarne.	Med venersk smitta.	Fritt.	Summa.				Beläande.	Med venersk smitta.	Fritt.	Summa.				
år 1851 ...	89	20	14	9	132	3,725	—	1	33	29	2	64	1,942	42	4	
» 1852 ...	133	17	51	10	211	6,170	27	5	47	35	1	83	4,220	5	7	
» 1853 ...	138	23	117	9	287	6,158	7	6	43	46	4	93	3,132	15	6	
» 1854 ...	172	21	139	15	347	9,897	24	3	43	56	6	105	3,283	34	2	
» 1855 ...	233	22	94	18	367	5,907	46	5	48	46	3	97	3,222	19	6	
Summa	765	103	415	61	1,344	31,859	9	8	214	212	16	442	15,801	21	1	
Medium:																
1851—1855	153	21	83	12	269	6,371	40	4	43	42	3	88	3,160	13	10	
1846—1850	107	21	24	7	159	3,827	34	5	32	19	3	54	2,015	3	7	

I Hernösand finnes ett central-hospital för de norra Länen, med rum för endast 50 personer, hvilket utrymme i många år varit otillräckligt; men vid sednaste riksdag anslogos medel för denna inrättnings utvidgande, och ett hus af sten för ytterligare omkring 80 patienter är nu under nybyggnad.

Patienternes antal och inrättingens kostnad har under qvinqvenniet varit följande:

	Patienter- nes antal.	Underhålls- dagar.	Underhålls- kostnad.		Summa utgift.
år 1851	60.	16,365.	3,706: 4. 6.	6,534:	37. 7.
» 1852	58.	16,699.	3,770: 20. 4.	6,922:	17. 2.
» 1853	60.	19,376.	4,340: 11. —	7,608:	31. —
» 1854	56.	19,000.	4,450: 27. 6.	7,923:	3. 2
» 1855	53.	17,975.	4,465: 4. 4.	8,518:	7. 6.
Summa	287.	89,415.	20,732: 19. 8.	37,507:	— 5.
Medium	57.	17,883.	4,146: 23. 2.	7,501:	19. 3.
d:o 1846—1850	51.	15,264.	3,233: 35. 4.	6,256:	31. 3.
Tillökning	6.	2,619.	912: 35. 10.	1,244:	36. —

De sjukdomar, som allmännast förekommit inom Länet, hafva varit, utom yttre åkommor, kardialgi och rheumatism, samt sådana, som varit följder af fylleri och oordentlig lefnad. Nedanstående uppgift på antalet af de patienter ifrån hvarje kommun, som på kurhusen under qvinqvenniet varit intagne, bestyrker, med få undantag, hvad jag förut uppgifvit om smittans fortplantande genom sjöfarande:

<i>Medelpad.</i>	Antal.	<i>Ångermanland.</i>	Antal.
Sundsvall	57.	Hernösand	97.
Stöde socken	45.	Botheå socken	30.
Njurunda d:o	19.	Långsele d:o	29.
Ahlnö d:o	14.	Thorsåker d:o	28.
Torp d:o	12.	Sollefteå d:o	25.
Sättna d:o	10.	Grundunda d:o	20.
Skön d:o	10.	Ullånger d:o	17.
Ljustorps	9.	Bjerträ d:o	15.
Indals d:o	7.	Nora d:o	11.
Timrå d:o	6.	Wibyggerå d:o	9.
Selånger d:o	4.	Gudmundrå d:o	8.
Tuna d:o	2.	Styrnäs d:o	8.
Borgsjö d:o	2.	Skogs d:o	8.
	Transport 197.		Transport 305.
			Lidens

Medelpad.		Antal.	Ångermanland.		Antal.
	Transport	197.		Transport	305.
Lidens socken		2.	Säbrå d:o		7.
Holms d:o		2.	Nordingrå d:o		7.
Attmars d:o		1.	Häggdångers d:o		6.
Hässjö d:o		1.	Wiksjö d:o		5.
Från orter utom Länet		13.	Öfverlänns d:o		5.
			Ed d:o		5.
			Nätra d:o		5.
			Arnäs d:o		5.
			Ytterlänns d:o		5.
			Dahls d:o		4.
			Hellgums d:o		4.
			Sånga d:o		3.
			Stigsjö d:o		2.
			Multrä d:o		2.
			Från ställen utom Länet		41.
		Summa 216.			Summa 411.

hvaremot det till välförtjent beröm bör upplysas, att ifrån Tynderö och Haverö socknar i Medelpads fögderi, samt Hernö, Högsjö, Graninge, Resele, Liden, Junsele, Ramsele, Edsele, Bodum, Fjellsjö, Tåsjö, Sidensjö, Skorped, Anundsjö, Själevad, Mo, Björna och Gideå socknar i Ångermanland ingen kurhuspatient blifvit intagen till vård å kurhusen i Länet. Kolera-sjukdomen, som i Länet yppade sig åren 1853 och 1855, skördade icke många offer, och det vill nästan synas, som denna epidemi icke skulle finna synnerlig näring inom Wester-Norrlands Läns vanligen sunda område. År 1854, då sjukdomen första gången visade sig inom Länet, medtog den endast 6 offer, nemligen 4 i Sundsvall och 2 i Nyland; men 1850 var Länet fritt från koleran. Under år 1853 insjuknade i Sundsvall 6 personer, deraf 4 dogo, och nästlidet år, då farsoten var något mera spridd, började sjukdomen i Sundsvall den 3 September, hvarifrån och intill den 2 November, då Magistraten rapporterade att den upphört såsom epidemi, 215 insjuknat, deraf 50 dött. Af i Hernösand insjuknade 8 dogo 5, och 18 spridda fall af kolera inträffade i Attmar, Tuna, Tynderö, Stöde, Häggdånger och Torps socknar, bland hvilka 8 afledo.

Inom de flesta socknar finnas examinerade barnmorskor, men i några bibehållas ännu oexaminerade, af hvilkas okunnighet äfven detta qvinqvennum svåra följder inträffat.

Vaccinationen fortgår med mer och mindre framgång, och socknar finnas ännu, fastän de äro få, der ingen vaccination äger rum. Koppsmitta visade sig i Grund-sunda 1852.

Statsbidrag. De från Länet utgående statsbidrag hafva under qvinqvenniet utgjort följande belopp:

år 1851	169,825: 25. 2.		
» 1852	171,083: 11. 2.		
» 1853	182,007: 6. 1.		
» 1854	190,184: 16. —		
» 1855	203,590: 26. 6.		
	<hr/>		
	Summa 916,690: 36. 11.		
Medium	183,338: 7. 5.		
Medelbeloppet för förra qvinqvennium var	164,478: — 8.		
Således har beloppet under sednaste qvinqvennium ökat			
med	18,860: 6. 9.		
varande i de uppgifna summorna inbegripne så väl stats- och riksgäldsmedel, som diverse verks, annorstädes debiterade och restantiemedel. Den för 1855 utförda summa bestod af:			
Statsmedel	76,800: 30. 8.		
Riksgäldsmedel	31,577: 41. 8.		
Diverse verks medel	16,666: 33. —		
Annorstädes debiterade medel	13,997: 27. 3.		
Restantie-medel	13,477: 9. 11.		
	<hr/>	152,519: 46. 6.	
hvertill böra läggas:			
Sjömanshusens debitering	888: 40. —		
Skillnaden emellan grundräntornas och kronotiondens belopp, efter statspris och markegång	50,181: 36. —	51,070: 28. —	
	<hr/>		
		Summa 203,590: 26. 6.	
Dessa medel bestå af:			
Ordinarie räntor	10,251: 11. —		
Kronotionde	3,198: 21. 5.		
Skillnad emellan statspris och markegång	50,181: 36. —		
	<hr/>	63,651: 20. 5.	
Gärdespanmål		15,044: 42. 6.	
Skogs- och stubb-ören		381: 22. 10.	
Mantalspenningar		10,135: 24. —	
Handverkarens gerningsören		15,744: 8. 8.	
Bötesmedel		4,188: 47. 6.	

Lappmarks ecklesiastik-medel	58: 39. 9.
Båtsmansvakans-afgift	463: 18. —
Bränvinsbrännings-afgift	11,572: 16. —
Tionde- och hammarskattsjern	5,764: 19. —
Summa Statsmedel	126,982: 18. 8.
Allmän bevilning	51,465: 21. —
Skatterättsmedel	112: 20. 8.
Summa Riksgäldsmedel	51,577: 41. 8.
Folkskole-afgift	10,118: — —
Riddarhus-afgift	9: — —
Kurhusmedel	6,519: 53. —
Theater-representations-afgift	20: — —
Summa diverse verks medel	16,666: 33. —
Båtsmansbeklädnads-medel	4,346: 32. —
Stockholms stads skol-spanmålsmedel	479: 27. 7.
Barnhusspanmål	908: 44. 4.
Förverkade båtsmanslöner	28: 5. 4.
Örnsköldsviks köpings medel	265: 25. 6.
Brandstodsmedel	7,968: 36. 6.
Summa annorstädes debiterade medel	13,997: 27. 3.
Vid sjömanshusen debiterade medel	888: 40. —
Föregående årens restantier	15,477: 9. 11.
	<hr/>
	Summa 203,590: 26. 6.

Roteringens kostnad uppgifves till 29,953 R:dr 21 sk. Länet utgör endast båtsmanshåll, till en styrka af 444 man, hvarförutan för tillökad rotering utgöres vakans-afgift efter 47 hela rotar och $1\frac{5}{12}\frac{5}{6}\frac{7}{8}$ rote i spridda andelar. Extra rotering utgöres i krigstid af 18 rotar, utom $\frac{3}{8}$:dels rote i spridda andelar. Hvarje rote består: i Medelpad af $3\frac{3}{8}$:dels och i Ångermanland af $3\frac{1}{2}$ mantal. Af hela båtsmansstyrkan beklådas 438 man af Kronan och 6 man af rotehållarne.

Vägarnes underhåll är för landbrukaren, synnerligen i ett glest bebodt land, ett svårt onus. Väglotternas längd, svårigheten att på nära håll erhålla passande grusningsämne, de svåra utskärningar, som vattenflöden ofta göra, samt slutligen väglottsinnehafvarens ofta flere miles afstånd från sitt vägstycke, äro lika många hinder för goda vägars underhållande sommartiden, dock kan det icke bestridas, att detta

Läns landsvägar äro vid alla tillfällen farbara. Snöplogningen har vållat Kongl. Maj:ts Befallningshafvande mycket bekymmer. Norrlandningens fäderneärfda ovana att alltid köra i samma spår, de svåra och många jern- och virkestransporterne vintertiden, samt de här brukliga vägförstörande skacklarne på vinteråkdonen äro de orsaker, som, i förening med oefferrättlig plogning, vållat, att vintervägarne aldrig varit sådana de bort vara. All anledning är dock att ett bättre förhållande inträdt, ty sedan Kongl. Maj:ts Befallningshafvande lemnat bestämda föreskrifter för vintervägarnes underhåll, och dessa föreskrifter, efter att i Kammar-kollegium i några mindre betydliga delar vara jemkade, blifvit af Kongl. Maj:t i nåder gillade, har åtminstone den förbättring inträdt, att en resande nu kan färdas med en tvåspänd släda, hvilket förr icke varit fallet.

Skjutsningen är på de flesta större gästgifvaregårdar ställd på entreprenad; men, ehuru denna inrättning måste erkännas vara en stor lindring för jordägaren, blifver den dock år ifrån år mera betungande än den förut varit, emedan de resandes antal årligen betydligt ökas, i följd hvaraf bidraget till entreprenören ock vid hvarje ny entreprenad blifver högre. Skjutsregleringen i Södra Ångermanland beror ännu på handläggning inom fögderiet.

Fattigförsörjningen sker fortfarande dels i fattighus, dels genom utdelande af matpersedlar, som af församlingarnes medlemmar sammanskjutas, dels genom inackordering, dels genom sockengång. För alla fattigvårdssambällen äro reglementen fastställda. Icke någon egentlig arbetsinrättning finnes.

För behöfvandes understödjande finnas inom Länet flera pensionsinrättningar, om hvilkas tillkomst jag i sednaste underdåniga berättelse lemnat upplysning. Deras behållning så väl vid 1850 års slut, som vid utgången af sednaste redogörelse-år, visar nedanstående tabell:

	1850.	1855.
Landtstats-pensionskassan	12,647: 44. 6.	16,958: 42. —
Bevärings- och båtsmans-pensionskassan . . .	21,486: 29. 5.	23,299: 7. 2.
Nybergiska stiftelsen, af hvilken pensioner utgifvas till borgare-enkor, samt kapital blifvit afsatt till underhåll af 2 sjuksängar å lasarettet, äfvensom till en arbetsinrättning för Länet	18,333: 16. —	18,333: 16. —
Pensionsfonderna under Drätselkammarens förvaltning	1,733: 16. —	1,733: 16. —
De under Konsistorii vård stående kassor, nemligen:		

Första klassens enkehjelpskassa	3,901:	1.	3.	3,976:	8.	3.
Andra d:o d:o	4,864:	20.	2.	4,877:	33.	11.
Fattiga prestdöttrars kassa	370:	33.	3.	364:	13.	11.
Kassa pauperum sacerdotum	207:	38.	9.	353:	26.	4.
Första klassens enkehjelps-tillökning	6,508:	35.	2.	9,953.	20.	—
Andra d:o d:o	3,640:	8.	9.	6,190:	9.	2.

hvarförutan årliga pensioner äfven utdelas ifrån städernas sjömanshus, samt gåfvor af handels- och handtverksföreningarne.

§ 6.

Städerna.*a) Hernösand.*

Staden, om hvars anläggning och belägenhet nämnes i min förra underdåniga berättelse ⁷⁾, har genom Kongl. resolutionen den 11 April 1855 blifvit uppflyttad uti tredje klassen med **M 27**. Den har under qvinqvennet vunnit en högst betydlig fördel genom den kanal, som den 4 Juli 1855 öppnades till förening af norra och södra inloppen. Detta arbete, utfördt af Kapitenen Hjalmar Elworth, har af Kongl. Maj:t i nåder hugnats med ett anslag från handels- och sjöfartsfonden af **33,333 R:dr 16 sk.** Banko och har dessutom kostat staden omkring **40,000 R:dr** samma mynt. Kanalen, som är **12 fot** djup vid lägsta vattenhöjd, har den bredd, att den kan passeras äfven af det största ångfartyg, handelsflottan för närvarande äger; och då passagen denna väg medför vinst både i tid och brännmateriel, är det att förmoda, det kanalen ofta kommer att begagnas, så mycket mer, som den för passagen fastställda afgift icke är hög, i jernförelse med andra kanaltaxor, och färden kring Hernön, för att begagna norra inloppet, är stundom både svår och äfventyrlig. Ordning och taxa för denna kanals passerande är af Kongl. Maj:t i nåder gillad den **13 Juni 1855**.

Hvad som ofta fäst at Länsstyrelsens uppmärksamhet är den föga ordning, som vid stadens bebyggande i fordna tider blifvit iakttagen, de trånga och krokiga gator och gränder, hvilka utan all ordning blifvit anlagda, och den osnygghet och fara vid eldsvåda, som deraf måste blifva en gifven följd. Efter hörande af stadens röstägande invånare har derfor Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet föreslagit förnyade brand- och byggnadsordningar, hvilka nyligen blifvit af Kongl. Maj:t

⁷⁾ Sid. 87 och 88.

i nåder fastställda. Invånarne hafva dessutom beslutat att låta uppgöra en regleringskarta för staden, så att i en framtid, om ock aflägsen, ett bättre skick må kunna inträda. Till förekommande af eldsvådor har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelat flere föreskrifter, hvilkas handhafvande åligger Magistraten.

Invånarnes antal, som vid 1850 års slut utgjorde 2,401 personer, har under qvinqvenniet sålunda ökat sig:

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.		Tillsammans.
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	
år 1851	667	968	422	418	1,089	1,386	2,475
» 1852	673	964	387	407	1,060	1,371	2,431
» 1853	689	971	419	394	1,108	1,365	2,473
» 1854	700	1,006	433	492	1,133	1,498	2,631
» 1855	687	1,011	461	468	1,148	1,479	2,627

hvarvid, i afseende på jemförelsen med presterskapets qvinqvennii-tabeller, gäller hvad förut i afseende på Länet i allmänhet är sagdt. Enligt presterskapets uppgift utgjorde folkstocken vid 1855 års utgång 3,103 personer, deraf 1,439 mankön och 1,664 qvinkön.

Staden och Hernö socken utgöra ett pastorat, hvars Pastor är stiftets Biskop, biträdd af en Komminister och en Högmessopredikant. För kyrkans och synodalrummens underhåll består ett årligt anslag af 66 tunnor $3\frac{1}{2}$ kappar kronotonde-spanmål, som af Landshöfding och Biskop i mån af behovet fördelas, utgående af detta anslag äfven Konsistorii expensmedel, enligt Kongl. brefvet den 17 Oktober 1854.

Undervisningsverket bestrides af ett fullständigt elementar-läroverk, deri 15 lärare undervisa. Dessutom finnas:

1:o Ett folkskolelärare-seminarium, hvarom förut är nämndt, samt

2:o En folkskola, gemensam för staden och Hernön. Begge dessa inrättningar äro, enligt församlingens beslut, förenade och handhafvas efter af Konsistorium fastställd ordning. En prestman med presterlig tjensteårsberäkning skall undervisa i folkskolan.

3:o Söndagsskola för handverks-lärlingar med flere, hvori undervisas af en skol-lärare.

4:o Äldre flickskolan, underhållen genom räntan af en donation; och

5:o Yngre flickskolan, stiftad och underhållen genom särskilda gåfvor och bi-drag; varande denna sednare, genom frikostig donation af tvänne stadens fruntimmer, satt i tillfälle att snart uppbygga eget skolhus.

6:o Navigationsskolan, förestådd af en ordinarie lärare och en underlärare, den förre med en aflöning af 1,000 R:dr och den sednare med en till 333 R:dr 16 sk. nu förökad aflöning. Antalet af dem, som i denna skola utexamineras, ökas nästan årligen, så att, då 1850 endast utexaminerats 16 personer, under sist förflutna fem år derstädes aflagt vederbörlig examen:

	Till sjökaptener		Till styrelsen.	Summa.
	i 1:a klassen.	i 2:a klassen.		
år 1851	2	5	11	18
» 1852	4	6	14	24
» 1853	5	5	13	23
» 1854	2	15	7	24
» 1855	4	16	20	40
Summa	17	47	65	129
Medium	3	10	13	26

Staden har en boklåda och ett boktryckeri, hvarifrån en tidning utgifves.

Stadens styrelse utgöres af en Borgmästare samt 5 Rådmän, hvilkas aflöning utgår dels i kontant, enligt nådigst fastställd stat, dels i jordlotter och i extra inkomster för bouppteckningar och arfskiften m. m.

Stadens inkomster förvaltas af Drätselkammaren. Deras belopp är genom ny, af Kongl. Maj:t under den 13 Juni 1855 nådigst fastställd taxa tillökadt och re-

gleradt; och bestå de af hampenningar, barlastafgift, broafgift, packhusafgift, mätare-, våg- och packare-penningar, tolag, inkomst af donationsjorden, vretskatt, tomtören, varfspanningar, mulbetesafgift, afgift för begagnande af upplagsplatser, burskapspenningar, marknadsstånds-penningar, andel i sakören, afgift för idkande af värdshus- och krogrörelse, hvartill rättigheten på öppen auktion för stadens räkning utarrenderas, hyra för hus och lägenheter, auktionsprovision, källarefrihets-ersättning och anslag för residenshuset. Utgifterne deremot bestå af underhåll af stadens publika byggnader, broar, kajer och torg, aflöning till Magistraten och dess tjänstemän, underhåll af residenshuset, m. m.

Handel och sjöfart. Härom gäller ännu hvad jag i min förra underdåniga femårs-berättelse *) anförde. Af stadens handlande sysselsätta sig de fleste med minut-handel. De öfrige hafva egnat sig åt grosshandel, eller export och import, eller också såsom skeppsredare egna sin verksamhet åt frakthandeln, hvilken under de sednare åren bedrifvits med framgång, likasom i allmänhet minuthandeln. Sagnaden af transit- och nederlagsrätt inskränker dock betydligt de handlandes verksamhet för egen och samhällets förför. En ny hamnordning för staden är af Kongl. Maj:t i nåder stadfästad den 9 November 1854.

Utrikes sjöfarten idkas för närvarande med 26 fartyg om tillsammans 3,218 läster, och för varuomsättningen på orter inom riket begagnas 22 fartyg med ett sammanlagdt lästetal af 536, hvartill komma de förut nämnde ångbåtarna Ångur och Elfkungen för trafiken på Ångerman-elfven. Varor som utskeppas äro hufvudsakligen bjelkar, bräder, tjära och smärre partier jern. Det viktigaste föremålet för stadens utrikes sjöfart är likväl frakthandeln, hvarför tillväxten eller minskningen af handelsfartygens antal otvifvelaktigt är beroende af den större eller mindre fördel, hvarmed fraktfarten kan drivas. Af varor, som importerats, är salt den betydligaste och dernäst tjära, därför nederlagsrätt numera är staden beviljad, och hvilken förmån haft till följd, att betydliga partier af denna artikel inkommit och härifrån utskeppats. Vidare införskrifves, dock i smärre partier, vin, hampa och linfrö, samt någon gång äfven kramvaror. Inrikes handeln idkas med ortens produkter, såsom linneväfnader, bräder och något viktualier, äfvensom med specier och manufaktur-gods.

Nedanstående tabeller visa handelns till- och aftagande under de särskilda åren af qvinqvennet:

1:o Antalet

*) Se sid. 91.

1:o Antalet af handlande och deras betjening samt den erlagda bevillingen:

	Handlande.		Betjening.		Bevilling.	
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.		
år 1851	35	11	19	1	816	—
» 1852	45	10	20	2	1,079	—
» 1853	45	10	25	1	1,248	—
» 1854	51	10	29	1	1,769	—
» 1855	50	9	18	3	649	—
Summa	226	50	111	8	5,561	—
Medeltal	45	10	22	2	1,112	9 7
» 1846—1850	39	7	27	—	827	12 10

2:o Fartyg, begagnade till in- och utrikes sjöfart:

	Till inrikes sjöfart.		Till utrikes sjöfart.		Summa.	
	Antal.	Laster.	Antal.	Laster.	Antal.	Laster.
år 1851	31	682	21	2,934	52	3,616
» 1852	30	651	19	2,263	49	2,914
» 1853	20	474	25	2,800	45	3,274
» 1854	16	345	31	3,466	47	3,811
» 1855	13	281	30	3,634	43	3,915
Summa	110	2,433	126	15,097	236	17,530
Medeltal	22	487	25	3,019	47	3,506
» 1846—1850	28	628	20	2,519	48	3,147

3:o Från inrikes orter ankomna och dit afgångna fartyg:

	Ankomna.			Afgångna.			Summa ankomna och afgångna fartyg.		
	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.
år 1851	54	13	3,455	88	15	2,750	142	28	6,025
» 1852	50	11	2,992	77	15	2,679	127	26	5,671
» 1853	69	8	2,558	65	31	1,969	134	39	4,527
» 1854	72	69	4,386	83	89	3,191	155	158	7,577
» 1855	135	1	3,793	149	—	2,540	284	1	6,333
Summa	380	102	17,184	462	150	12,949	842	252	30,133
Medium:									
1851—1855	76	20	3,437	92	30	2,590	168	50	6,027
1846—1850	75	4	2,416	87	11	2,183	162	15	4,599

4:o Tulluppbörden under sist förflutna qvinqvennum:

	Införseltull.	Utförseltull.	Summa.
år 1851	11,722: — —	1,485: — —	13,207: — —
» 1852	13,041: — —	2,220: — —	15,261: — —
» 1853	8,621: — —	2,249: — —	10,870: — —
» 1854	24,746: — —	2,210: — —	26,956: — —
» 1855	14,494: — —	1,130: — —	15,624: — —
Summa	72,624: — —	9,294: — —	81,918: — —
Medeltal	14,525: — —	1,859: — —	16,384: — —
d:o för 1846—1850	11,504: 14. 5.	1,515: 1. 10.	13,019: 16. 3.

Såsom tillhörande artikeln om handel och sjöfart må här äfven nämnas, att den år 1848 i Hernösand stiftade Sjöassurans-förening under den 23 Mars 1855 fått ett nytt af Kongl. Maj:t i nåder stadfästadt reglemente. Denna förening har under qvinqvennet omfattat följande antal fartyg:

	Antal fartyg.	Lästetal.	Försäkringsbelopp. Riksmünt.
3:dje oktroj-året till d. 1 Juli 1852	72.	9,455.	1,886,000.
4:de d:o d:o 1853	72.	9,109.	1,716,000.
5:te d:o d:o 1854	76.	9,353.	1,785,000.
6:te d:o d:o 1855	86.	11,419.	2,278,000.
7:de d:o d:o 1856	100.	14,001.	2,894,000.
Andra oktroj-året, eller till d. 1 Juli 1851	66.	8,498.	1,690,500.

Häraf synes huruledes denna nyttiga inrättning under qvinnevnet förkofrat sig på ett sätt, som visar det allt mer och mer stigande förtroendet. Den summa, som vid första oktroj-årets slut utgjorde verkets ansvarighetssumma, var vid utgången af sjunde oktrojen fördubblad.

Handverkarnes tillverkningar äro hufvudsakligen afsedda för stadens behof. Till fabriksbandteringar höra 4 färgerier, 1 garfveri för beredning af läder efter Engelskt sätt, 2 urmakerier och 1 segelduksväfveri. Nedanstående uppgift visar handverkarnes antal och bevillingning under qvinnevnet:

	Handverkarnes antal.					Bevilling.
	Mästare.	Qvinnor.	Gesäller.	Lärlingar.	Andre arbetare.	
år 1851	48	4	40	47	3	283 — —
» 1852	53	5	39	49	5	279 — —
» 1853	52	5	49	48	8	430 — —
» 1854	52	6	51	41	8	405 — —
» 1855	57	5	66	41	4	211 — —
Summa	262	25	245	226	28	1,808 — —
Medeltal	52	5	49	45	6	321 28 10
» 1846—1850	66	3	46	44	3	295 28 10

Att utöfva handverk såsom försörjningsmedel var tillåtet 1851 för 16, 1852 för 18, 1853 för 26, 1854 för 36 och 1855 för 42 personer.

Fiske utöfvas af stadens fiskerskap, men flertalet af dem, som utöfva denna näring, är fattigt. Fisket utöfvas dels i arrenderade kronofisken, dels efter öfverens-

kommelse med hemmansägare, som hafva fiskevatten. Afkomsten af fisket är ringa, så att de hafva föga vinst af sitt mödosamma och försakande lefnadssätt.

Stadens skeppsvarf har icke egne mantalsskrifne arbetare, men lemnar syssel-sättning under vintern åt fiskerskapet samt andra dagsverkskarlar. Under qvinqvenniet hafva nio fartyg af tillsammans 1,226 läster lupit af stapeln.

Stadsjorden, utgörande $2\frac{1}{4}$ mantal, användes en del till kål- och kryddgårdar och det öfriga till utsäde af korn och hafra.

Om *helsovården* är nämndt i sammanhang med berättelsen om Länets allmänna sjukvårds-anstalter. Här må allenast tilläggas att stadens sundhet blifvit betydligt befordrad genom anläggningen af södra kanalen, hvarigenom ett grundt, ofta illa stinkande dike försvunnit. Ett vid ena bron i äldre tider anlagdt garfveri förpestar dock ännu luften i denna trakt. Ett badhus är under qvinqvenniet anlagdt genom aktieteckning.

Fattigförsörjningen är ordnad på det sätt, att värnlösa och fattiga barn utackorderas till välkändt folk mot årlig betalning af fattigvårdsstyrelsen. Fattiga, som äro oförmögna till arbete, intagas å fattighuset, hvaremot de, som ej äro i oundgängligt behof af full försörjning, understödjas med penningebidrag, ved, eller matvaror. Dessutom utdelas årliga pensioner till ett visst antal behöfvande af den ofvannämnda Nybergska fonden, äfvensom af de under Drätselkammarens vård stående pensionsfonder, af handelsföreningens, handverksföreningens och sjömanshusets kassor. Kostnaden för fattigförsörjningen uppgick under året 1855 till den för detta samhälle betydliga summa af omkring 2,370 R:dr Banko, och tiggeri har ändå icke kunnat förekommas. Den mängd oäkta barn, som, på sätt i 2 § är visadt, i staden finnes, besvärar ofta stadens invånare med bettlande, under det mödrarne i lättja och sedelöshet fortleva sin tid och med hårdhet behandla barnen, när dessa hemkomma, utan att vara försedda med tillräckliga lifsmedel.

b) Sundsvall.

Om denna stads anläggning och belägenhet är i föregående femårs-berättelse *) redogjordt. Att den genom Kongl. Resolutionen den 11 April 1855 blifvit upphöjd i tredje klassen under № 29 bör dock anmärkas.

Invånarne, hvilkas antal vid 1850 års slut utgjorde 2,440, hafva sedermera ökat sig med 825 personer, på sätt nedanstående årstabell visar:

*) Sid. 96.

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.		Tillsammans.
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	
år 1851	825	1,017	403	443	1,228	1,460	2,688
» 1852	843	1,075	465	465	1,308	1,540	2,848
» 1853	915	1,124	459	493	1,374	1,617	2,991
» 1854	947	1,146	493	535	1,440	1,681	3,121
» 1855	1,013	1,204	493	555	1,506	1,759	3,265

hvarvid, i afseende på jmförelsen med presterskapets folkmängdstabell, gäller hvad tillförene är sagdt. Denna sednare, som grundar Kongl. Tabellkommissionens tabeller, upptog stadens folkmängd 1855 till 3,661 personer, deraf mankön 1,771 och qvinkön 1,890.

Staden utgör ett regalt *pastorat* af tredje klassen.

Undervisningsverket består dels af en högre apologistskola, der undervisningen meddelats af fem lärare, dels af en folkskola och dels af en slöjdskola för flickor, hvilka alla läroverk lemnat goda resultat.

Staden har bokhandel och tvänne boktryckerier, från hvilka tidningar utgifvas.

Stadens styrelse, som fordom utgjordes af en Borgmästare och 6 Rådmän, är genom Kongl. brefvet den 29 Augusti 1855 sålunda förändrad, att den hädanefter skall utgöras, jemte Borgmästaren, af en litterat och fyra illiterate Rådmän. Stadens drätsel förvaltas af en Drätselkammare, enligt nädigst fastställdt reglemente.

Stadens inkomster, hvilka genom Kongl. brefvet och taxan den 13 Juni 1855 blifvit förökade och reglerade, bestå af hamnpenningar, barlastafgift, prämlega, broavgift, mätare-, väg- och packarepenningar, tolag, inkomst af donerade jorden, vretpenningar, strandpenningar, inkomst af fiskehamnar, tomtören, burskapspenningar, marknadsstånds-penningar, andel i sakören, afgift för idkande af värdshus- och krogrörelse, hvartill rättigheten, enligt Kongl. brefvet den 7:de December 1852, får utarrenderas, ersättning för källarfriheten, samt auktions-provision. Af dessa inkomster besörjes Magistratens och dess tjänstemäns allöning, samt stadens publika byggnaders, broars och kajers underhåll, m. m.

Handel och sjöfart, hvarför staden äger ett ganska förmånligt läge, utgör hufvudgrunden för stadens bestånd, utom det att i öfrigt skeppsbyggnad, handtverkerier,

strömmingsfiske och jordbruk idkas. Utrikes handeln består i export af hufvudsakligen jern från omkringliggande bruk, samt trävaror, hvilka hitflottas från Medelpad och Jemtland genom Indals- och Ljunga-elf, hvarförutan bräder och plankor sjöledes fraktas hit från sågverk utefter Ångerman-elfven och från andra nordligt belägna orter. Utrikes sjöfarten har årligen tilltagit, så att direkt från utrikes orter till staden ankommit:

år 1851	171	fartyg om	23,581	läster, deraf	13	med last
» 1852	215	» »	28,385	» »	17	» »
» 1853	250	» »	37,231	» »	12	» »
» 1854	307	» »	58,273	» »	36	» »
» 1855	331	» »	58,900	» »	75	» »
	Summa	1,272	» »	166,570	» »	153
	Medeltal	254	» »	33,274	» »	31

År 1850 ankommo 159 fartyg om 20,627 läster,

hwaremot ifrån Sundsvall till utrikes orter utgått följande antal fartyg:

	Antal.	Läster.
år 1851	209.	28,359.
» 1852	256.	33,673.
» 1853	296.	41,212.
» 1854	341.	42,123.
» 1855	391.	48,364.

Summa 1,493. 193,711.

Medeltal för året 299. 38,742,

med hvilka fartyg exporterats dels de här ofvan under § 3 nämnde 57,543 Skz stångjern, dels följande skogsprodukter:

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Beck, tunnor . .	20.	12.	13.	13.	4.	62.
Tjära, d:o . .	415.	753.	284.	1,374.	3,559.	6,365.
Pottaska, Lz	2,838.	—	—	—	—	2,838.
Bandstakar, styc-						
ken	4,705.	4,650.	2,783.	2,486.	2,496.	17,120.
Bjelkar och spar-						
rar, stycken	81,614.	100,960.	130,000.	130,367.	149,282.	592,223.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	Summa.
Bräder och plan- kor, hela, tolfter	42,770.	35,856.	50,476.	56,622.	54,124.	239,848.
d:o och d:o, halfva, tolfter. .	2,225.	3,065.	6,189.	3,232.	5,915.	25,624.
Brädstump, d:o	35,296.	33,082.	41,704.	15,560.	43,434.	169,073.
Spiror, div., st. . .	2,951.	3,065.	2,896.	1,997.	2,735.	15,642.
Spakämnen, duss.	37.	44.	26.	32.	11.	150.

De flesta fartyg, som varit använda till denna export, hafva varit Norska. Några Engelska, Tyska, Franska, Danska, Ryska och Finska fartyg hafva äfven varit begagnade. Staden och landet deromkring äger för närvarande 51 fartyg om 6,538 svåra lästers drägtighet, oakadt 12 fartyg blifvit försålde och 6 förolyckats.

De artiklar, som från utrikes orter blifvit hitförde, hafva bestått förnämligast i salt, deraf importerats:

år 1851	7,574.
» 1852	8,737.
» 1853	2,920.
» 1854	15,791.
» 1855	16,013.

Tillsammans 51,055.

Eller i medeltal, tunnor 10,207.

Dessutom hafva importerats vin och specerier samt medicinalier och manufakturvaror, äfvensom hampa, och under sislidet år 3,569 tunnor råg, 2,464 L&Z rågmjöl, 3,765 tunnor tjära och 2,596 L& smör från Finland. Äfven i denna stad saknas kredit-upplag, hvars beviljande otvifvelaktigt skulle betydligt uppdrifva handeln.

Tulluppbörden under qvinqvenniet har varit:

	Införseltull.	Utförseltull	Summa.
år 1851	17,440: 45. —	3,385: 17. —	20,824: 14. —
» 1852	16,668: 28. —	3,114: 46. —	19,783: 26. —
» 1853	11,304: 44. —	3,808: 2. —	15,112: 46. —
» 1854	28,343: 15. —	2,831: 16. —	31,174: 31. —
» 1855	22,586: 24. —	2,835: 4. —	25,421: 28. —
Summa	96,344: 12. —	15,972: 37. —	112,317: 1. —

Medium:

1851—1855	19,268: 40. 10.	3,194: 26. 7.	22,463: 19. 5.
d:o 1846—1850	16,629: 20. 7.	2,010: 27. 5.	18,640: 9. —

hvarvid anmärkes att, utom tullafgifterna, under qvinqvenniet influtit 62,239 R:dr 4 sk. i lastpenningar, 179 R:dr 31 sk. i rekognition, 57,661 R:dr 19 sk. i fyr- och båk-afgift samt 9,728 R:dr 4 sk. i afgift till handels- och sjöfartsfonden, eller tillsammans med tullafgifterne ett belopp af 242,125 R:dr 19 sk., hvaraf medium per år gör 48,425 R:dr 4 sk. Banko.

Inrikes handeln, som egentligen sysselsätter sig med hitförskaffande från inhem-ska orter och förnytrande i staden af spanmål, bränvin och andra för ortens behof erforderliga handelsvaror, har ock under den tiderymd, denna berättelse omfattar, fortgått i årligt tillväxande.

För att närmare upplysa handeln och sjöfartens tillväxt under qvinqvenniet må här bifogas följande uppgifter:

1:o Antalet af handlande med deras betjening samt för handeln erlagd be-villning:

	Handlande.		Betjening.		Bevillning.		
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.			
år 1851	60	8	27	—	977	—	—
» 1852	60	8	36	—	1,206	—	—
» 1853	70	8	46	—	1,384	16	—
» 1854	72	9	35	—	1,366	32	—
» 1855	71	11	49	—	994	16	—
Summa	333	44	193	—	5,928	16	—
Medeltal 1851—1855	67	9	39	—	1,185	32	—
do 1846—1850	48	4	31	—	870	40	—

2:o Fartyg

2:o Fartyg begagnade till in- och utrikes sjöfart:

	Till inrikes fart.		Till utrikes fart.		Summa.	
	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.
år 1851	10	285	35	4,133	45	4,418
» 1852	9	276	34	4,460	43	4,736
» 1853	5	151	37	4,239	42	4,390
» 1854	5	133	42	5,220	47	5,353
» 1855	7	128	32	4,144	39	4,271
Summa	36	973	180	22,196	216	23,168
Medium 1851—1855	7	195	36	4,439	43	4,634
» 1846—1850	9	334	19	2,397	28	2,731

3:o Till inrikes sjöfart begagnade fartyg, hvilka ankommit till staden eller afgått derifrån:

	Från inrikes orter ankomna.			Till inrikes orter afgånga.			Summa.		
	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.
år 1851	104	—	3,516	44	—	1,543	148	—	5,059
» 1852	104	—	4,055	66	—	2,017	170	—	6,072
» 1853	100	—	3,305	27	—	897	127	—	4,202
» 1854	69	1	2,573	31	—	920	100	1	3,493
» 1855	80	1	3,210	30	—	1,039	110	1	4,249
Summa	457	2	16,659	198	—	6,416	655	2	23,075
Medium:									
1851—1855	91	1	3,332	40	—	1,283	131	1	4,615
1846—1850	94	2	3,580	50	19	2,095	144	21	5,675

utom förpassningsfria fartyg och båtar om fem läster och deröfver.

Berättelse öfver Wester-Norrlands Län för åren 1851—1855.

Stadens skeppsvarf har af stadens handlande och skeppsredare varit med fortfarande synnerlig verksamhet begagnadt. Under de sednast förlutna fem åren äro här byggda 24 fartyg med ett sammanlagt lästetal af 3,664; varande af dessa fartyg 11 om 962 läster försålda till rederier i andra rikets städer, samt 4 fartyg om 353 läster till utrikes orter.

Handtverkerierna, som uppfylla stadens och kringliggande landsbygdens behof, hafva under de sednaste fem åren icke vunnit någon särdeles förkofran.

Nedanstående uppgift visar förhållandet med personalen och dess bevilning under qvinqvenniet:

	Handverkare.					
	Mästare.	Qvinnor.	Gesäller.	Lärlingar.	Andre arbetare.	Bevilning.
år 1851	80	15	51	44	—	487
» 1852	86	16	67	36	—	513
» 1853	93	30	83	49	—	641
» 1854	88	10	95	49	1	520
» 1855	88	8	108	43	3	422
Summa	435	79	404	221	4	2,583
Medium: 1851—1855	87	18	81	44	1	516
1846—1850	81	11	45	48	—	447

Att utöfva handtverk såsom försörjningsmedel har följande antal haft tillstånd:

	Män.	Qvinnor.	Summa.
år 1851	50.	11.	41.
» 1852	54.	17.	51.
» 1853	54.	17.	51.
» 1854	42.	20.	62.
» 1855	50.	22.	72.
Summa	190.	87.	277.
Medeltal	53.	17.	55.

Strömmingsfiske, hvilket uti de i stadens skärgård belägna fiskehamnar idkas af en del af stadens borgerskap, och hvilken del under sednaste året uppgått till 86 personer, har under qvinqvenniet varit medelmåttigt gifvande.

Stadens jord, utgörande $4\frac{1}{2}$ mantal, användes hufvudsakligen till frambringande af foderväxter. De på stadens område belägna tvänne manufakturverk, det ena för malning af färgträäd och krita, samt det andra för beredning af bultstänger och spik af så kallad gul metall för skeppsbyggnaden, hafva fortgått med oafbruten verksamhet och drifvas med vatten uti den genom stadens område löpande Sidsjöån, hvarest dessutom finnas ett tegelbruk och tre skattlagda mjölkvarnar, tillhörige särskilda bolag inom staden.

Om helsovården är förut nämndt i sammanhang med underrättelserna om Länets allmänna sjukvårds-anstalter. Ett badhus för kallvattenkur är under qvinqvenniet anlagdt.

Fattigförsörjningen bestrides genom medels uttaxerande. Å fattighuset intagas till vård och uppehälle medellösa personer, som af ålder eller sjuklighet äro urständsatte att bereda sig sjelfva nödig utkomst. I öfrigt njuta stadens fattiga understöd i mån af behof, samt torftiga, föräldravård saknande barn underhåll och uppfostran.

§ 7.

Köping.

Köpingen Örnsköldsvik, om hvars anläggning redogjordes i förra underdåniga femårs-berättelsen *), har under det sist förlutna qvinqvenniet visat märkbar förkofran.

Invånarnes antal, som vid 1845 års slut var 52 och vid utgången af 1850 utgjorde 141, är nu 162, visserligen en ringa folkstock, men dock under de sista tio åren betydligt tillökad, såsom det af nedanstående tabell närmare synes:

*) Sid. 102.

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.		Tillsammans.
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	
år 1851	26	27	26	21	52	48	100
» 1852	35	35	22	19	57	54	111
» 1853	37	38	28	23	65	61	126
» 1854	43	40	25	16	68	56	124
» 1855	58	49	31	24	89	73	162
1850	28	29	31	23	59	52	111
Tillökning	30	20	—	1	30	21	51

I afseende på handel och näringar må följande jemförelser här få rum:
1:o Handlande, som i öppna bodar försälja in- och utländska varor:

	Handlande.	Betjening.	Bevilling.
år 1851	4.	6.	71: 52.
» 1852	5.	5.	74: —
» 1853	5.	8.	70: —
» 1854	6.	8.	102: —
» 1855	6.	8.	147: —
År 1850 var förhållandet	4.	3.	60: —
således tillökning	2.	5.	87: —

2:o Handtverkerier samt fabriks- och manufaktur-inrättningar:

	Handtverkare.		
	Personer, som hålla verkstad.	Arbetare.	Bevilling.
år 1851	5	—	5
» 1852	7	7	9
» 1853	8	1	20
» 1854	9	4	21
» 1855	10	5	30
år 1850 var förhållandet	9	1	8
således tillökning	1	4	22

Vidare

Vidare må anmärkas att i köpingen finnas 2 färgerier, 1 garfveri och 1 urfabrik: att köpingen har fem fartyg af tillsammans 145 $\frac{7}{16}$ läster: att de två marknader, som i köpingen årligen hållas, påstå åtta dagar hvardera; att postkontor, läkare och apothek numera ifrån Nätra socken hittflyttats: att utvidgade förmåner för varors tullbehandling blifvit under qvinqvenniet köpingen medgifna: att tullhus är under byggnad och ny landningsbrygga anlagd.

Då jag nu slutar den mig äliggande berättelse öfver Länet i statistiskt och ekonomiskt hänseende under det utgångna qvinqvenniet, bör jag icke underlåta att meddela ett omdöme öfver Länets allmänna ställning i dessa afseenden. Att invånarne i Länets begge provinser genom flera näringsgrenars utvidgande och lyckliga tillfälligheters begagnande, under de sist tillryggalagda fem åren, mera än under något föregående qvinqvennium, betydligen förkofrats i välmåga, lider lika litet tvifvel som att detta Län, om arbetsflit och nödiga uppmuntringar icke komma att saknas, i en framtid kan blifva ett af de mest produktiva. Länet är, ty värr! ännu allt för litet känt af de södra provinsernas invånare, men skulle till sin och fäderneslandets allmänna nytta snart blifva det, om, såsom jag förut haft nåden anföra, kommunikations-anstalterne hugnades med rikligare anslag än hvad som hittillt kunnat vara fallet. Hernösand i Landskansliet den 31 Juli 1856.

W. G Y N T H E R.

JAC. WILH. LANGELIUS.

C. W. RYDVALL.

